

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Sociální pedagogiky

Romské děti v pěstounské péči

Bakalářská práce

Autor: Vašíčková Kateřina
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.
Oponent: Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Vašíčková

Studium: P17K0279

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika zaměřená na výchovnou práci v etopedických zařízeních

Název bakalářské práce: Romské děti v pěstounské péči

Název bakalářské práce v aj: Roma children in foster care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce bude zmapovat, jak se romské děti adaptují v pěstounských rodinách a naopak, jak se pěstouni a širší rodina adaptují na romské děti. Bakalářská práce pojednává nejprve o životě Romů, o romské rodině, vzdělání, výchově a postavení romských dětí ve společnosti. Dále se zaměřuje na pěstounskou péči - formy, práva a povinnosti pěstouna, doprovodné organizace pro pěstouny. Jednu kapitolu věnuje adaptaci dítěte a náhradních rodičů. Výzkum se zaměřuje na to, jak se děti adaptují v pěstounských rodinách. Výzkum se bude zabývat rozhovory se členy pěstounských rodin s romskými dětmi, konkrétně o adaptaci dětí v jejich rodinách i o adaptaci rodiny.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové, Ph.D. za odborné vedení práce a děkuji také respondentům za poskytnutí informací. Dále děkuji za pomoc s korekturou a překladem do anglického jazyka.

Anotace

VAŠÍČKOVÁ, Kateřina. Romské děti v pěstounské péči. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 60 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá adaptací romských dětí v pěstounských rodinách a naopak adaptací pěstounů a širší rodiny na romské děti. Bakalářská práce pojednává nejprve o životě Romů. O romské rodině, vzdělání, výchově a romských dětech v pěstounské péči. Dále se zaměřuje na pěstounskou péči. Konkrétně na formy pěstounské péče, práva a povinnosti pěstouna a doprovodné organizace pro pěstouny. Jednu kapitolu bakalářská práce věnuje adaptaci dítěte v pěstounské péči, adaptaci náhradních rodičů a teorii attachmentu. Výzkum se zaměřuje na to, jak se děti adaptují v pěstounských rodinách. Výzkum je proveden pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny, kteří mají v pěstounské péči romské dítě.

Klíčová slova: Rom, dítě, romské dítě, adaptace, pěstounská péče, rodina.

Annotation

VAŠÍČKOVÁ, Kateřina. Roma children in foster care. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 60 pp. Bachelor Degree Thesis

The bachelor thesis focuses on an adaptation of Roma children in foster families and vice versa on an adaptation of foster carers and their families to Roma children. The bachelor thesis describes the life of Roma people, Roma families, education, upbringing and Roma children in foster care. It also focuses on a foster care, particularly on forms of a foster care, rights and duties and accompanying organizations for foster carers. One chapter of this bachelor thesis is devoted to the adaptation of a child in a foster care, adaptation of foster parents and attachment theory. Research focuses on adaptation of children in foster families. It is performed by semi-structured interviews with foster carers, who take care of a Roma child.

Key words: Roma, child, roma child, adaptation, foster care, family.

OBSAH

	Úvod	8
1	Romové	9
	1.1 Rom	9
	1.2 Romská rodina	11
	1.3 Vzdělání Romů	13
	1.4 Výchova v romské rodině	15
	1.5 Romské dítě v náhradní rodině	17
2	Pěstounská péče	18
	2.1 Pěstounská péče a formy pěstounské péče	19
	2.2 Pěstoun	22
	2.3 Doprovodné organizace pro pěstouny	23
3	Adaptace dítěte a náhradních rodičů v pěstounské péči	24
	3.1 Adaptace	25
	3.2 Adaptace dítěte v náhradní rodině	26
	3.3 Adaptace náhradních rodičů a dalších členů rodiny	28
	3.4 Attachment	29
4	Výzkumné šetření	33
	4.1 Cíl výzkumného šetření	33
	4.2 Metody výzkumného šetření	35
	4.3 Charakteristika respondentů a průběh výzkumného šetření	35
	4.4 Analýza výsledků šetření	36
	4.5 Závěry výzkumného šetření	49
	Závěr	53
	Seznam použité literatury	55
	Přílohy	59

Úvod

Žijeme v době a společnosti, která často Romy nechápe, nerozumí jejich životnímu stylu a nerada se s nimi setkává. Právě takové chování lidí vidí autorka ve svém městě, v práci, mezi známými i přáteli. Autorka této práce přemýšlí nad tím, proč se tohle děje. Na druhou stranu zná několik lidí, kteří tento postoj k Romům nemají. Z toho důvodu si autorka zvolila právě romské děti jako součást tématu bakalářské práce. Ráda by se o Romech dozvěděla více a viděla je jinak než lidé v jejím okolí, kteří se jim vyhýbají. Autorka od svých přátel, kteří mají děti v pěstounské péči často slyší, že spousta romských dětí čeká na dlouhodobé pěstouny, ale je málo pěstounů, kteří si tyto děti chtějí vzít do dlouhodobé pěstounské péče. Proto se autorka rozhodla tato dvě témata propojit a podívat se na ně z teoretického i praktického hlediska.

Jako téma bakalářské práce si autorka vybrala Romské děti v pěstounské péči z několika důvodů. Hlavním důvodem je to, že by jednou chtěla být sama dlouhodobou pěstounkou, které by nevadilo mít v pěstounské péči romské děti. To je důvod, proč jí téma romských dětí v pěstounské péči velmi zajímá. Ve svém okolí má několik přátel, kteří jsou dlouhodobí i přechodní pěstouni nejen romských dětí. Z toho důvodu by se autorka chtěla o pěstounské péči dozvědět více i z teoretického hlediska.

Vědecko výzkumným problémem této práce je: Adaptace romského dítěte v pěstounské rodině. Adaptace pěstounské rodiny na romské dítě. Hlavní výzkumnou otázkou bakalářské práce je: Jak probíhala adaptace romského dítěte v pěstounské rodině? Hlavním cílem bakalářské práce je popsat, jak se romské děti adaptují na pěstounskou rodinu a jak se pěstounská rodina adaptuje na romské dítě, které přijala do pěstounské péče. Během psaní bakalářské práce autorka pracuje s domněnkou: Pěstouni si raději berou do dlouhodobé pěstounské péče neromské děti než romské děti. V souladu se zvolenou výzkumnou strategií se autorka nesnaží domněnku potvrdit, ale domněnka slouží k vlastní sebereflexi tématu a úvah nad ním.

V bakalářské práci autorka představuje život Romů. Podrobněji píše o romské rodině, vzdělání, výchově a postavení romských dětí ve společnosti. Dále se zaměřuje na pěstounskou péči. Konkrétně formy pěstounské péče, práva a povinnosti pěstouna, doprovodné organizace pro pěstouny. Jednu kapitolu věnuje adaptaci dítěte a náhradních rodičů. Výzkum se zaměřuje na to, jak se děti adaptují v pěstounských rodinách.

Tímto tématem se například zabývali Petr Bakalář, Věduna Bubleová, Eva Davidová, Pavel Řičan, Martina Vančáková, Lenka Jakoubková Budilová a další.

Výzkumné šetření bude prováděno kvalitativní metodou pomocí narativních rozhovorů s pěstouny, kteří mají v dlouhodobé pěstounské péči romské děti.

Bakalářská práce může posloužit budoucím pěstounským rodičům, kteří přemýšlí nad rozhodnutím vzít si nebo nevízt do dlouhodobé pěstounské péče romské dítě.

1 Romové

První kapitola pojednává o životě Romů a to například o romské rodině, vzdělávání Romů, výchově a romských dětech v náhradní rodině. Seznámíme se v ní blíže s životem Romů, jejich zvyklostmi a romskou kulturou.

1.1 Rom

Kdo je to Rom? Tato podkapitola pojednává o rozdílu v termínech “Rom” a “Cikán”. V této podkapitole se seznámíme se třemi kritérii, která nám objasní, kdo jsou Romové pro majoritní společnost. Na konci této podkapitoly autorka píše o tom, kdo jsou Romové z jejího pohledu a také, jak chce v bakalářské práci pohlížet na romské děti.

Označení Rom bylo přijato na celosvětovém setkání Romů v Londýně roku 1971. *„Toto slovo je původní, nepřejaté a v hindštině znamená člověk, případně ženatý muž.”* (Beková, 2014 s. 12)

Zaměříme se na termín Rom jako označení identity. Jakoubek ve své knize pojednává o tomto tématu a poukazuje na to, že termín Rom se mezi příslušníky tohoto etnika ve své podstatě v dnešní době nepoužívá: *„v případě obyvatel romských osad je nezpochybnitelnou skutečností, že v současnosti tito lidé (až na pár excentriků) k označení sebe samých termín „Rom” nepoužívají. Lépe řečeno nepoužívají ho k vlastní identifikaci ve slovenštině či češtině.”* (Jakoubek, 2004 s. 65) Mnohem častěji se s termínem Rom můžeme setkat při komunikaci s lidmi majoritní společnosti.

Romové pro vlastní identifikaci používají častěji označení “Cikán” a současně tento termín požívají jako termín překladový k termínu Rom. *„pri konverzácii vo svojom jazyku – rómčine používajú bežne termín Roma (tj. Rómovia), ak však hovoria po slovensky, používajú bežne termín Cigáni, chápu*

ho teda ako prekladový.” (Mann in Jakoubek, 2004 s. 65) Termín Cikán však v romštině neexistuje. Mnoho autorů poukazuje na skutečnost, že *„jednotné označení, které by odpovídalo výrazu “Cikán” ... v romštině neexistuje.”* (Fraser, 1998 s. 10)

Z toho vyplývá, že lidé romského etnika při označení sebe sama nepoužívají označení Rom. Pokud termín použijí, tak pouze v jejich jazyce – romštině. V češtině nebo slovenštině častěji používají označení “Cikán”, které se však nedá do romštiny přeložit. Lidé z majoritní společnosti však příslušníky romského etnika označují častěji jako Romy než jako Cikány. Pokud je pojem Cikán použit, má většinou hanlivý nádech.

Autorka Budilová ve své knize objasňuje tři kritéria, podle kterých lidé běžně zařazují osoby kolem sebe do kategorie Rom.

Prvním kritériem je kritérium etnické identity. *„Rom je ten, kdo se považuje za příslušníka romského národa, resp. etnika.”* (Budilová, 2005, s. 22) Romové jsou podle tohoto kritéria osoby hlásící se k romské etnické identitě a romskému národu. *„Etnická či národnostní identita však není ničím původním, vrozeným a odjakživa daným, ale výsledkem výchovného, politického a osvětového působení. Jako „Romové“ ve smyslu etnické či národnostní identity se tak paradoxně mohou cítit až lidé, kteří přijali hodnoty většinové společnosti tím, že si osvojili moderní kategorii etnicity, resp. národa (což znamená odklon od tradiční romské kultury, protože ta koncept etnické identity nezná).“* (Budilová, 2005, s. 22) Podle tohoto kritéria bychom tedy mohli říci, že Romy se cítí být také ti, kteří podle norem tradiční romské kultury být Romy přestali. *„V kontextu tradiční romské kultury je skupinová identita (pocit sounáležitosti) odvozována zejména od rodové příslušnosti, nikoli od členství v „etnické skupině“.“* (Budilová, 2005, s. 22)

Druhé kritérium je kritérium fyzických charakteristik. *„Rom je ten, kdo má charakteristické fyziologické znaky.”* (Budilová, 2005, s. 23) Velké množství lidí majoritní společnosti označuje Romy podle fyzických znaků. Těmito znaky může být barva pleti nebo vlasů. *„Podle kritéria fyziologických znaků jsou „Romové“ jak ti, kteří jednají, myslí a chovají se stejně jako členové většinové společnosti (jsou tedy kulturně součástí majority), tak ti, kteří sdílejí hodnoty „tradiční romské kultury“ a jednají a myslí podle naprosto odlišných hodnot a vzorců.”* (Budilová, 2005, s. 23)

Třetím kritériem je kritérium kultury. *„Rom je ten, kdo sdílí hodnoty tradiční romské kultury.”* (Budilová, 2005, s.23) Podle tohoto kritéria je Romem ta osoba, která sdílí tradiční romskou kulturu. To znamená, že tento člověk sdílí stejné hodnoty, normy a postupy řešení problémů jako romské etnikum.

„V tomto smyslu tedy není největším rozdílem mezi Romy a majoritní společností ani barva pleti, ani identita, ale odlišné principy sociální organizace, jiný způsob myšlení, jiný hodnotový systém, jiné životní strategie a odlišné normy řídící život člověka ve společnosti.“ (Budilová, 2005, s. 23)

Dle těchto tvrzení nemůžeme člověka označovat jako Roma jen podle fyzického vzhledu nebo podle toho, že se sám za Roma označuje a předpokládat tím, že je nositelem romské kultury, protože kultura se dá získat pouze výchovou, učením a socializací.

Bakalářská práce se zaměřuje především na romské děti. Z tohoto hlediska je nezbytné určit si, kdo romské děti ve skutečnosti v dnešní době jsou. Jak ve své knize píše Říčan, romské dítě se má v dnešním dvacátém prvním století lépe než dříve. Vzdělání a lékařská péče je na lepší úrovni, ale hůře jsou na tom vztahy a výchova v romských rodinách a společenství. *„Jeho řečí je chudá čeština, navíc ve vulgární podobě a žije více médií než tradiční kulturou svého národa.“* (Říčan, 1998, s. 103) Každý den se můžeme setkat s romskými dětmi na ulici, které mluví vulgárně a pokřikují na sebe přes celou ulici. Romské děti tráví více času v městských ulicích a parcích než v přírodě. Na ulici se romské děti častěji setkávají s alkoholem a kouřením, které před nimi neskrývají ani jejich rodiče. Romské děti se učí převážně napodobováním chování starších lidí. Přesto však vědí, jak by se měli ve svém věku chovat. Romské děti už od mala žijí ve špatných hygienických podmínkách, mají špatnou životní úroveň, nejí vyváženou stravu, nemají pomůcky do školy, nepřipravují se s rodiči do školy, při nemoci nemají dostatečnou péči, atd. Pro romské děti je normální krást nebo prosit o peníze známé i neznámé lidi. Romské děti zažívají kratší dětství než děti z majoritní společnosti z důvodu dřívějšího zapojení do aktivit a záležitostí dospělých a dřívějšího zahájení sexuálního života.

“The parnes, the kales hin lolo rat.”

“Černý i bílý má červenou krev.”

Romské přísloví

1.1 Romská rodina

„Všichni experti se shodují na tom, že jeden z klíčů, jenž vysvětluje hodnotovou inkompatibilitu našich dvou populací a jenž by mohl otevřít cestu k produktivnímu soužití, leží v romské rodině, o níž my, Gadžové, nic nevíme.“ (Možný, 2002 s. 193)

Pro romskou společnost rodina vždy byla a je velmi důležitá. Romská rodina je patriarchální, což znamená rodina s dominantním postavením muže. Členové rodiny mají přesně určenou nadřazenou nebo podřazenou roli v rodině, která se nejčastěji díky biologickému vývoji mění. Romové zahrnují do své blízké rodiny mnohem více příbuzných, než lidé z majoritní společnosti (např. strýce, tety, bratrance, sestřenice, synovce, neteře, tchány, tchýně, švagry či švagrové). Romská rodina funguje jako celek, „*v němž jsou děti a dospělí ve stálém fyzickém a sociálním kontaktu. Navzájem se chrání před okolím a nikdy nejsou sami.*“ (Balvín, 2004 s. 45) Komunita dává svým členům bezpečí, ochranu před neznámým, učí je tradicím, sociálním dovednostem, atd. Život v komunitě je pro Romy velmi důležitý. „*Vykládá se to tím, že kočující společnost mohla přežít jen pod podmínkou, že si její členové budou schopni za všech okolností maximálně pomáhat.*“ (Matoušek, 1993 s. 115) I v dnešní době můžeme u Romů nalézt znaky, které byly typické pro kočovnou společnost. Například si Romové chtěli zachovat své tradiční zvyklosti, ale to se jim nepodařilo, jako se jim to nedaří ani dnes. Už v období kočovných společností jsme mohli vnímat odlišnosti mezi jednotlivými skupinami Romů, tak je tomu i dnes. „*Kočovné skupiny představovali příbuzenské celky s vlastnou vnútornou organizáciou.*“ (Horváthová, 2007 s. 116) Tento model romské rodiny, která má jasnou organizaci se Romům částečně dochoval dodnes.

Muž je hlavou romské rodiny. „*Navenek je muž dominantní, avšak všechny důležité věci v rodině rozhoduje žena.*“ (Vančáková, 2008 s. 34) Povinností muže v romské rodině je vydělávat peníze a zabezpečit finančně rodinu. Muži nepomáhají v domácnosti ani se aktivně neúčastní výchovy dětí v romské rodině. Muž je pro své děti spíše vzorem a autoritou. Svou nadřízenost vůči své ženě mnohdy dávají romští muži najevo „*i bitím a fyzickými tresty.*“ (Kovářová, 2013 s. 31) Mezi romskými muži se můžeme setkat s nepřítomností v rodině nebo nevěrou, která se romským mužům toleruje.

Pozice ženy ke svému muži je podřízená. Romská žena se má starat o svého muže, poslouchat ho a projevovat mu úctu. V romských rodinách je hlavní povinností ženy mateřství. Žena má být v první řadě matkou a manželkou. „*Postavení ženy se značně mění s přibývajícím věkem a počtem dětí (mladá a bezdětná žena má nejnižší sociální status, dospělá žena s početným potomstvem má velmi silné postavení).*“ (Budilová, 2005, s. 41) Dodnes se setkáme s tím, že romské ženy vidí svoje životní poslání v rození dětí. „*Není zvykem, aby žena rozhodovala o tom, kolik má mít dětí. Rozhoduje muž. Ten od ženy očekává plodnost, a to co největší a co nejdřívější. Neplodná žena může být mužem zapuzena a hanba pak padne nejen na ni, ale i na její příbuzné. (Proto je pro romské ženy nepřijatelná*

antikoncepcie.)” (Matoušek, 1993 s. 115) Po romských ženách je vyžadována naprostá věrnost svému muži. „Nevěra ženy je neospravedlnitelná a nepřijatelná. Muž ji za ni může opustit a neudělá – li to, velmi tvrdě ji potrestá bitím a někdy i ostříháním dohola.” (Říčan, 1998 s. 47) Pokud muž zjistil, že ho jeho žena podvádí, měl právo jí vyhnat. „Dominantné postavenie ženy sa postupne zlepšuje. Ani v moderných rodinách sa však ešte nedá hovoriť o rovnocennosti partnerov, väčšina rómskych dievčat a žien to považuje však za prirodzené a správne. Rómske dievčatá sa už vydávajú neskôr ako predtým, počet detí v manželstvách klesá, vzdelanosť a zamestnanosť žien sa zvyšuje. Môžeme sa domnievať, že súčasná rómska žena sa už stáva rovnocenným partnerom mužovi, ba v niektorých prípadoch, zohráva určujúcu úlohu”. (Poláková, 2005 str. 16 - 17)

Specifickým znakem romské rodiny je způsob řešení problémů. Romové společně diskutují velmi hlasitě. Romové diskutují nahlas, protože nejjednodušším řešením toho, jak se dostat ke slovu je zvýšit hlas. Čím více členů rodiny diskutuje a dává najevo své názory, tím je diskuse hlasitější. Hlučnost Romů je majoritní společností nepřijímaná. Členové většinové společnosti si většinou myslí, že Romové jsou při řešení různých situací agresivní, nepřátelští nebo “rozhádání”.

1.3 Vzdělání Romů

Ve vzdělávání romských dětí hraje významnou roli rodina. Pro Romy je vzdělání mnohem méně důležité než pro členy majoritní společnosti. „V odlišnosti romské a neromské kultury tkví kořen následného neúspěchu dítěte ve škole, kvůli kterému se uzavře vůči vzdělání i vůči majoritní společnosti, která je původcem školní výuky. “ (Kovářová, 2013 s. 39)

Prvním vzdělávacím zařízením pro děti od 3 do 6 let je mateřská škola. Hlavním cílem mateřské školy je podpora výchovy v rodině, začlenění se do kolektivu vrstevníků, rozvoj dovedností a učení. Nicméně je velmi málo romských dětí, které absolvují několik ročníků mateřské školy. V literatuře se setkáváme se dvěma hlavními důvody zanedbávání předškolního vzdělávání romských dětí. Se strachem z odcizení se dítěte od romské komunity a s jazykovou překážkou v komunikaci. V dnešní době se setkáváme i s častou nemocností romských dětí nebo s rozhodnutím romských rodičů, kdy své děti nechtějí do mateřské školy posílat, protože sami do ní chodit nemuseli. Romské děti tedy často nemají „zkušenost s knížkou, hračkami, tužkou a papírem (mnohem spíše s televizí a videem). Chybí omalovánky, doplňovačky, hádanky, kvízy, stavebnice. (Říčan, 1998 s. 115) Z tohoto důvodu je pro

romské děti těžký přechod na základní školu. Romské děti nemají zkušenosti s jasným každodenním režimem. Nejsou zvyklé poslouchat cizího člověka, který má nad nimi autoritu. Dále neznají aktivity, při kterých se používají pastelky, papír, nůžky, knihy, omalovánky, pracovní listy atd. Důsledkem je v mnoha případech brzký nástup romských dětí na speciální školu, který by však nebyl potřeba, kdyby měly romské děti zkušenost s těmito aktivitami už z mateřské školy. Z tohoto důvodu je v České Republice od roku 2017 uzákoněno povinné předškolní vzdělávání.

„Pro usnadnění přechodu romského dítěte z rodiny do školního světa byly od roku 1993 zřizovány tzv. přípravné třídy.” (Balvín, 2004 s. 48) Přípravné třídy měly sloužit jako pomoc dětem v předškolním věku – rok před nástupem na základní školu. Měly především romským dětem pomoci s překonáním jazykových, kulturních a sociálních bariér. Připravit děti na nástup do první třídy základní školy. Přípravné třídy dětem pomáhají seznámit se s novým prostředím a osvojit si školní režim. Práce v přípravných třídách probíhala velmi podobně jako v předškolním ročníku mateřské školy. Navíc měly děti možnost se seznámit s prostředím školy i s učiteli a ostatními zaměstnanci základní školy. Do přípravných tříd se přednostně dostávají děti, kterým byl schválen odklad povinné školní docházky.

Pokud romské děti zvládnou nástup na základní školu, bývají na prvním stupni *„vůči učitelům milé až přítulné, poddajné a ochotné, rády se učí.”* (Říčan, 1998 s. 119) Zlom zpravidla přichází s nástupem na druhý stupeň základní školy. Tento zlom přichází s nastupující pubertou, kterou romské děti zažívají dříve než děti z majoritní společnosti. Další příčinou tohoto zlomu je kratší dětství, které romské děti zažívají. Především dívky se během docházky na základní školu podílejí na výchově svých mladších sourozenců, takže nemají čas na přípravu do školy a občas do školy nepřijdou vůbec, protože hlídají mladší sourozence. Romské děti se na druhém stupni základní školy nechtějí učit a nemají zájem o školu. Učivo je náročnější a pro romskou komunitu zbytečné. Je málo Romů, kteří vystudují střední nebo vysokou školu. *„Většina Romů má jen nejnižší vzdělání, vykonává jen nejméně kvalifikované práce, má nejmenší příjmy, nejhorší byty, mnoho jich žije pod hranicí životního minima.”* (Matoušek, 1993 s. 115)

Řada romských rodin v minulosti své děti neposílala na základní školu, ale rovnou je od první třídy umístila na speciální školu. Toto rozhodnutí mělo několik důvodů. Romští rodiče vnímali prostředí speciální školy jako pohodlnější a bezpečnější prostředí pro své děti. Speciální školy byly malé, děti měly individuálnější přístup od učitelů a chodilo do nich většinou i více dětí ze sousedství. V dnešní době romští rodiče nemohou umístit své děti na speciální školu jen z důvodů, které jim dříve stačily.

V současnosti je potřeba doporučení od pedagogicko – psychologické poradny o tom, že konkrétní dítě z některých důvodů nemůže docházet na základní školu. Dále o přijetí dítěte na speciální školu rozhoduje ředitel nebo ředitelka speciální školy.

Na základní škole se můžeme setkat s asistenty pedagoga pro děti se specifickými poruchami učení, ale i s romskými asistenty pedagoga. Romských asistentů pedagoga není na školách bohužel dostatečné množství, protože většina Romů nedosáhne na potřebnou kvalifikaci k tomu, aby mohla tuto práci vykonávat. Eva Šotolová ve své knize píše o hlavních činnostech romského asistenta pedagoga: *„pomocť žákům při aklimatizaci na školní prostředí; pomoci pedagogům školy při vlastní výchovné činnosti při komunikaci se žáky; spolupráce s rodiči žáků; spolupráce s romskou, popřípadě jinou komunitou v místě školy.“* (Šotolová, 2011 s. 20)

1.4 Výchova v romské rodině

Jak říká romské přísloví: *“Nane čhave, nane bacht. - Nejsou děti, není štěstí.”* Pro Romy jsou děti opravdu důležité. *„Co největší počet dětí je důležitý nejen pro upevnění manželství a postavení ženy ve velkorodině, ale i pro sílu vnitřní komunity vůči vnějšímu a dříve nepřátelskému okolí.“* (Kovářová, 2013 s. 34) Po svatbě je žena přijata do rodiny manžela, kde má nejnižší postavení. Lepší postavení v rodině jí zajišťuje počet dětí, které porodí.

Výchova romských dětí se v mnohých ohledech liší od výchovy dětí z majoritní společnosti. Přístup romských rodičů je rozdílný především v tom, že je téměř vše dítěti dovoleno. O romském dětství mluví Gejza Demeter:

„Zatímco česká matka kojí děťátko podle toho, jak jí to předepíše lékař, přesně po třech nebo čtyřech hodinách, romská matka mu dá napít, kdy má hlad. A kojí ho do dvou do třech let. Kluk už čutá mičudu, ale přijde se ještě k máme posilovat.“

V romských rodinách výchova neprobíhá pouze v nukleární rodině. Romské děti vychovává široká rodina. *Dítě neustále někdo nosí, někdo si s ním hraje, někdo se ho dotýká, někdo na ně mluví, někdo mu zpívá, někdo s ním tancuje, a dítě v půlroce sedí, když je mu třičtvrtě roku, chodí, a v roce mluví. Nikdy není samo a cítí, že je milované.*

České dítě vstává, když ho rodiče vysypou z postele, třebaže se mu chce ještě spát. Musí jíst v přesnou hodinu, i když nemá hlad, a když má hlad, musí počkat... České dítě musí jít tam, kam mu

rodiče přikážou, i když se mu nechce. Romské dítě jí, když má hlad, vstává, když se probudí a jde spát, když je ospalé. Třeba o půlnoci. Nemusí být pořád ve střehu, napjaté, aby něco neudělalo špatně..." (Říčan, 1998 s. 45)

Romské děti vyrůstají v mnohem volnějším podmínkách. Romská výchova využívá jen minimálně zákazy, omezení a povinnosti. „*Mezi romskými dětmi se díky této volnější výchově téměř nevyskytují neurózy.*" (Vančáková, 2008 s. 36) Naopak je po romských dětech vyžadována úcta k rodičům a starším členům romské komunity. Romské děti jsou vychovávány členy celé komunity.

Romské děti v minulosti nebyly nikdy fyzicky trestané. To se změnilo až při příchodu do majoritní společnosti, ve které se začali ztotožňovat se styly výchovy většinové společnosti a ztrácet se v odlišném životním stylu majoritní společnosti. „*Romští rodiče nikdy své děti nebili. A teď je bijou. Jednak proto, že to vidí u gádžů, a jednak proto, že se jim bortí svět, ve kterém věděli, jak se chovat, ve kterém jim bylo dobře.*" (Hübschmannová, 2002 s. 119)

Mnoho lidí majoritní společnosti vnímá romské děti jako nevychované děti. Avšak romské děti jednájí podle toho, co se naučily pozorování jiných Romů. „*Nemusí pořád říkat děkuju, prosím, děkuju, prosím – mezi Romy se přirozeně rozdává, je-li z čeho, a nemusí se o to prosit. Každý je rád, že může dát a nečeká, že by se mu mělo poděkovat.*" (Hübschmannová, 2002 s. 117)

Pro Romy je důležitý tělesný kontakt novorozence s matkou. Děti jsou od mala hlazeny a chovány. Stále se jich někdo dotýká. Romské děti v útlém věku nezažívají pocit samoty. „*Jakmile začne dítě chodit, jeho výchovu předala matka starším sourozencům a celému kolektivu komunity.*" (Kovářová, 2013 s. 35) Romské děti se učily pozorováním a napodobováním členů rodiny a celé komunity. Matka učila své dcery, jak se postarat o domácnost a mladší sourozence.

Dalším velkým rozdílem mezi romskými a neromskými dětmi je to, jak si hrají. „*Romské děti jsou pořád pohromadě.*" (Hübschmannová, 2002 s. 118) Romské děti si hrají vždycky spolu s dalšími dětmi. Jen velmi málo uvidíte romské dítě, které je venku na hřišti samo. Naproti tomu vidíme české děti, které si hrají samy se svými hračkami, o které se nedělí s ostatními.

Romské děti mají za úkol starat se o mladší sourozence. Tento úkol mají především nejstarší sourozenci. Především nejstarší dívky přebírají zodpovědnost za péči o mladší sourozence a chod domácnosti. Za výchovu chlapců má zodpovědnost otec, který je učí například, jak prezentovat svou rodinu na veřejnosti nebo jak se starat o peníze. Dívky se učí od matek především napodobou.

Romské matky vychovávají své děti na základě aktuálních potřeb dětí. Hodnotu romských matek neurčuje chování dítěte, ale jestli se dítěti dobře daří.

Romské děti byly od útlého věku vtaženy do záležitostí dospělých. „*Romské dítě je zvyklé účastnit se rozhodování spolu s ostatními. Vystane – li nějaká otázka, každý k tomu řekne své slovo. A všichni jsou vyslyšeni. Od nikoho se neočekává, že úkol vyřeší sám.*” (Hübschmannová, 2002 s. 117) Romské děti díky brzkému náhledu do světa dospělých předčasně dospívaly. Viděly o čem všem jejich komunita rozhoduje a byly do toho zapojené. „*Svět dětí a dospělých není u Romů striktně oddělen, generace vůči sobě nestojí v opozici, ale mnohé situace řeší v rámci celého kolektivu.*” (Kovářová, 2013 s. 35)

1.5 Romské dítě v náhradní rodině

Každé dítě má právo vyrůstat v úplné rodině, kde je láskyplně vychovááno svými rodiči. Bohužel ne každému dítěti se poštěstí v úplné rodině vyrůstat.

Na umístění dítěte do náhradní rodinné výchovy nebo ústavní výchovy nemá vliv etnický původ rodiny. Vliv na umístění dítěte do náhradní rodinné výchovy nebo ústavní výchovy má funkčnost rodiny, ve které žije. Rodina může být funkční nebo nefunkční. Mezi dysfunkční (nefunkční) rodiny můžeme zařadit například rodiny: „*nezralé, neodseparované, generačně smíšené, postižené, materialistické, perfekcionistické, autoritářské, protekcionistické, liberální, odkládající, rozvodové.*” (Krtičková, 2020 online)

Ocitne-li se jakékoliv dítě v náhradní rodinné péči, je to pro něj náročná situace, se kterou se musí vyrovnat. „*každé jednotlivé dítě je bez ohledu na etnický původ jiné než ostatní a vyžaduje jiný přístup.*” (Zezulová, 2012 s. 96) Každé dítě potřebuje cítit přijetí a lásku způsobem, který je mu blízký. Pokud se však do náhradní rodinné péče dostane romské dítě, je pro něj tato situace ještě náročnější, protože se rázem ocitá ve společnosti, která mu není vlastní, kterou nechápe a ztrácí se v ní.

Romové jsou poznamenáni svým původem od svého narození až do smrti. „*Z přijetí dětí zejména romského původu panují mezi žadateli značné obavy.*” (Bubleová, 2014 s. 28) Žadatelé o pěstounskou péči nebo adopci přemýšlejí nad důvody, proč si vzít nebo nevtít do své péče dítě romského původu. Žadatelé mají strach z toho, jak by romské dítě přijala širší rodina a okolí. Dále se bojí povahy romských dětí a puberty, která je podle majoritní společnosti “divočejší” než u dětí

neromských. Tuto domněnku potvrzují i dlouhodobí pěstouni, se kterými je autorka v kontaktu. S “divočejší” pubertou se nejčastěji setkáváme u dětí v náhradní rodinné péči bez ohledu na etnický původ. Důvodem “divočejší” puberty je hledání vlastní identity dítěte v náhradní rodinné péči.

Pokud se žadatelé rozhodnou pro přijetí dítěte romského původu, měli by vědět, že to s sebou nese potřebu důkladnější práce s dítětem. *„Přijmeme – li do rodiny etnicky odlišné dítě, bereme na sebe závazek o to důkladněji pracovat na budování jeho identity a dělat vše pro to, aby si vážilo samo sebe právě takového, jaké je.”* (Bubleová, 2014 s. 28) Náhradní rodiče by měli s dítětem mluvit otevřeně. *„S etnicky odlišným dítětem musíme být od začátku připraveni mluvit o jeho původu.”* (Bubleová, 2014 s. 28) Náhradní rodiče by se neměli bát s dítětem mluvit a ukazovat mu kulturu a zvyky jeho biologické rodiny. Seznamovat dítě s prostředím, ze kterého přišel do nové rodiny. Náhradní rodiče by se ve výchově přijatého dítěte měli *„soustředit na rozvíjení toho dobrého, co v dítěti je, a tím mu pomáhat uvědomit si svoji cenu.”* (Zezulová, 2012 s. 98) To pomůže dítěti lépe najít svou identitu.

Romské děti *„bohužel, dříve či později zažijí bolestnou zkušenost, že jsou tímto většinovým světem přes to všechno odmítáni a nevhodnými či dokonce úmyslně ubližujícími poznámkami odkazováni do světa svého biologického původu. S romskou společností však mají jen pramalé zkušenosti a tento svět je bez znalosti jeho kulturních norem k sobě nepřijímá.”* (Vančáková, 2008 s. 8) Romské děti v náhradní rodinné péči se setkávají s předsudky společnosti. Ne z toho důvodu, že žijí v náhradní rodině nebo v dětském domově, ale z důvodu barvy pleti. *„Proto je nutné od malička učit tyto děti, jak mají reagovat na nepřátelské prostředí, pokud se v něm ocitnou.”* (Zezulová, 2012 s. 98) Je mnoho příběhů o tom, jak se romské děti setkaly s odmítnutím majoritní společnosti. Například, když se na romské děti v obchodě lidé stále dívají a kontrolují je, aby něco neukradly. Nebo v autobuse se stává, že romské matky s dětmi lidé z majoritní společnosti často nenechají sednout.

„Pro mě jsou všechny děti jenozačně vnímané individuality bez ohledu na barvu kůže.” (Dagmar Zezulová, 2012 s. 12)

2 Pěstounská péče

V této kapitole se setkáme se základními pojmy, které jsou spojené s pěstounskou péčí. Seznámíme se s tím, jaké jsou formy pěstounské péče, kdo je to pěstoun, jak probíhá zprostředkování

pěstounské péče a dozvíme se i něco o pomoci doprovodných organizací pěstounů.

2.1 Pěstounská péče a formy pěstounské péče

V historii se pěstounská péče stále vyvíjela. Jurajdová popsala čtyři typy pěstounské péče, se kterými jsme se mohli dříve setkat: *„Pěstounská péče „nalezenecká“, pěstounská péče řízená a kontrolovaná okresními péčemi o mládež, pěstounská péče v tzv. koloniích a pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání.“* (in Amalthea in *Pěstounství je profese*, 2015 s. 12 - 13)

Pěstounská péče “nalezenecká” byla péče o dítě původně do věku 10 let a později do věku 16 let. Potom bylo dítě posláno zpět do ústavu. Fungovalo tzv. ústavní poručenství, kdy ústav kontroloval, jak se o dítě pěstouni starají.

Pěstounská péče řízená a kontrolovaná okresními péčemi o mládež – Pěstouni byli vyhledáváni a kontrolováni okresními péčemi pro mládež. Tato péče byla velmi často poskytována až do doby protektorátu, kdy počet dětí v pěstounské péči klesl o polovinu.

Pěstounská péče v tzv. koloniích byla rozšířená na Moravě i v Čechách. Rodinné kolonie vznikaly v jedné obci nebo více obcích, které spolu sousedily. Bylo jednodušší pěstounským rodinám pomáhat a kontrolovat je, protože byly blízko u sebe.

Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání. Tento typ pěstounské péče se postupem času změnil v příbuzenskou pěstounskou péči a jako jediný přetrval až do 70. let.

„Právem a povinností rodičů je výchova a péče o děti. Bohužel ne všichni rodiče se chtějí nebo umí o své dítě postarat. Nemůže – li dítě vyrůst ve vlastní rodině, je na místě hledat optimální řešení jeho situace.“ (Dobrý pěstoun, 2018 s. 29)

Pěstounská péče je jedna z forem náhradní rodinné péče v České Republice. Podle Matějčka (2002, s. 16) je pěstounská péče: *„státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“* Velmi podobnou definici nalezneme v Průvodci náhradní rodinnou péčí: *„Pěstounská péče je státem podporovaná forma náhradní rodinné péče, která by dle nové právní úpravy dávek pěstounské péče měla zajišťovat hmotné zabezpečení dítěte a zároveň poskytovat adekvátní odměnu pěstounům, se*

zohledněním náročnosti poskytované péče.” (Bubleová, 2014 s. 10) V průvodci zájemců o pěstounskou péči nalezneme tuto definici: *„Pěstounství je jednou z forem náhradní rodinné péče, která přináší ohroženým a opuštěným dětem bezpečný domov, lásku a porozumění.”* (Dvořáčková, 2015 s. 3)

Legislativně je pěstounská péče upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 958 – 970. Dále v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. *„Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a jedině soud může také rozhodnout o zrušení pěstounské péče.”* (Bubleová, 2014 s. 11)

Pěstounská péče je ze zákona nadřazena výchově ústavní. *„Do pěstounské péče se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěřeni vyžaduje.”* (Dobrý pěstoun, 2018 s. 21) Nejčastějšími důvody, proč biologičtí rodiče nemohou pečovat o své děti jsou: *„extrémně nízký věk rodičů, citová nezralost, duševní nemoc, těžké zdravotní postižení dítěte, neúnosná sociální situace, alkoholismus a jiné závislosti, těžké onemocnění či smrt rodičů, negativní zkušenosti z vlastního dětství.”* (Oktábcová, 2019 s. 5) Soud dítě svěří do společné pěstounské péče manželům nebo do pěstounské péče fyzické osobě. Při předávání dítěte do pěstounské péče se dbá na svobodný názor dítěte. Pěstouni se hledají: *„Pro děti, které mají své rodiče, příbuzné, kamarády a další blízké osoby. Jejich vlastní domov jim však nedokáže zajistit adekvátní nebo bezpečnou péči. Pro děti, které mají svou historii, mnohdy spojenou s negativním zážitky a traumaty. Pro děti nejrůznějšího věku (i starší), se zdravotním postižením (často vážným). Pro děti různých etnik a kultur. Pro početné sourozenecké skupiny. Pro děti, které potřebují náklonnost, porozumění a důvěru, přestože ji často samy nejsou schopny dát najevo.”* (Oktábcová, 2019 s. 9)

Dítěti v pěstounské péči zůstává jeho křestní jméno i příjmení. Možný je i kontakt dítěte s biologickou rodinou. O tom ovšem musí rozhodnout soud. Kontakt mezi dítětem a biologickou rodinou může být *„písemný (internet, sociální sítě), telefonický nebo osobní.”* (Amalthea in *Pěstounství je profese*, 2015 s. 24 – 25)

Pěstounská péče je finančně oceněna. V roce 2019 činí měsíční odměna pro pěstouna 12 000,- Kč – 30 000,- Kč podle počtu a závislosti dětí, které má v pěstounské péči. Dalšími dávkami jsou příspěvek na úhradu potřeb dítěte (měsíčně), příspěvek při převzetí dítěte (jednorázově), příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla (jednorázově, minimálně 3 děti v pěstounské péči) a příspěvek dospělému dítěti při ukončení pěstounské péče, když odchází do samostatného života (jednorázově). Mnoho lidí si myslí, že pěstouni se starají o děti jen pro peníze. To ovšem není pravda.

„Pěstouni dostávají odměnu proto, že výchovou dítěte se složitou minulostí prokazují státu a celé společnosti nedocenitelnou službu.“ (Zezulová, 2012 s. 20) Starat se o dítě 24 hodin denně, 7 dní v týdnu a vychovávat ho v láskyplné rodině stojí velké úsilí. Zezulová (2012 s. 20) ve své knize píše: „pěstounství člověk nedělá pro peníze, ale za peníze.“

Formy pěstounské péče

V České Republice se setkáváme z následujícími formami pěstounské péče:

Dle příbuznosti	Zprostředkovaná	Poskytovaná v nepříbuzenské rodině svěřeného dítěte, někdy označována jako klasická.
	Příbuzenská	Poskytována v širší rodině svěřeného dítěte (prarodiče, nebo osoby dítěti blízké).
Dle počtu dětí	Individuální	Jedno až dvě děti v pěstounské péči.
	Skupinová	Rodině je svěřeno do pěstounské péče více dětí, může se jednat o sourozeneckou skupinu (např. velké pěstounské rodiny, kdy jsou pěstouny manželé nebo SOS dětské vesničky.)
Dle délky pobytu v pěstounské rodině	Dlouhodobá pěstounská péče	Pro děti, které mohou být v této péči do zletilosti. Předpokládá se, že jejich biologičtí rodiče k nim rodičovskou odpovědnost nemají, nebo jí mají velmi omezenou. Může se jednat i o sourozenecké skupiny. Péče je koncipována jako stabilní a dlouhodobé opatření. Oficiálně končí dosažením zletilosti dítěte, ale ve funkčních pěstounských rodinách mají přijaté děti pozici velmi podobnou vlastním dětem a zůstávají často tak dlouho, dokud nedostudují nebo nezískají práci a neosamostatní se.
	Krátkodobá pěstounská péče neboli na přechodnou dobu	Poměrně nový institut „pěstounské péče na přechodnou dobu“ bývá někdy označován pojmem „profesionální pěstounská péče“. Oběma pojmy je míněn tentýž model pěstounské péče. Jde o rodinnou individuální formu péče, státem podporovanou, která by měla být nezletilým dětem poskytována po nezbytně nutnou, relativně krátkou dobu v domácnosti pěstounů. Jedná se tedy o dočasnou péči o děti (maximálně 1 rok), u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení – buď jiné formy náhradní rodinné péče, nebo návratu do původní rodiny. Pěstounská rodina je od začátku připravována na brzký odchod dítěte. V přechodné pěstounské péči mohou být umístěny i děti, které náhle nemohou zůstat ve své rodině, ale jejich situace neodpovídá osvojení nebo dlouhodobé pěstounské péči.

2.2 Pěstoun

Dle zákona se pěstounem může stát: „*občan, který má osobní předpoklady, zejména morální a zdravotní, pro zajištění řádné výchovy dítěte a který způsobem svého života i života své rodiny, v níž bude dítě vychováváno, zaručuje, že bude pěstounskou péčí vykonávat ku prospěchu dítěte.*” (Občanský zákoník – zákon č. 452/1992 Sb, §3) „*Pěstouny se mohou stát nejen manželé, ale také partnerský pár či jednotlivec.*” (Oktábcová, 2019 s. 10)

Pěstouny pro dlouhodobou nebo přechodnou pěstounskou péči se nejčastěji stávají lidé z několika důvodů. Staršímu manželskému páru odrostou děti, takže zůstanou sami, ale mají stále dost sil, lásky a motivace vychovat další děti. Budoucí pěstouni chtějí dát domov a lásku dítěti, protože si uvědomují, jak důležitá je výchova ve funkční rodině. Manželé vyrůstali ve velké rodině a tak chtějí mít také takovou velkou rodinu. Pěstounství je pro tyto lidi smysluplné a proto chtějí pomáhat dětem bez rodiny. „*Zvolit si pěstounství jako profesi znamená vydat se na cestu, která není jednoduchá, mnohdy je trnitá a skrývá mnohá úskalí. Na konci každé cesty je však cíl, kterým je v této profesi umožnit dítěti prožít situace, které zažije jen v rodině.*” (Majerová in Pěstounství je profese, 2015 s. 9)

Pěstounem se může stát pouze člověk, který splní několik kritérií určených státem: dobrý zdravotní stav, trestní bezúhonnost, není závislý, má stabilní rodinné zázemí, nemá patologickou osobnost a má určité osobnostní kvality pro výchovu dítěte. „*Být připravený znamená znát sebe sama a být ochotný připustit, že máte své vlastní potřeby.*” (Collins, 2008, s. 73)

Pěstoun by tedy měl být schopný dítěti zajistit vhodné prostředí pro jeho vývoj (bydlení, rodinu, sociální, kulturní a náboženské prostředí). Dále by měl přijmout dítě takové, jaké je se všemi jeho potřebami a zvláštnostmi. „*Svěřené dítě potřebuje kvalitní péči a dostatek pozornosti.*” (Majerová in Pěstounství je profese, 2015 s. 8) Pěstoun by měl vychovávat dítě v láskyplném prostředí a funkční bezpečné rodině.

V občanském zákoníku jsou přesně definována práva a povinnosti pěstounů. Práva a povinnosti pěstounů se úzce prolínají. „*Pěstouni mají totiž především ta práva, která jim umožní úspěšně naplnit jejich povinnosti.*” (Dobrý pěstoun, 2018 s. 83)

Pěstoun má povinnost starat se o dítě a chránit ho před úrazy, ale také psychickými problémy. Prevencí psychických problémů může být komunikace o různých tématech. Náhradní rodiče mají právo nejméně jednou za půl roku navštívit odbornou pomoc. Pěstoun má naplňovat fyziologické potřeby

dítěte jako je jídlo, spánek atd. *„Právo a zároveň povinnost pěstouna o dítě osobně pečovat je základem pěstounské péče. Z toho důvodu má pěstoun zejména právo mít dítě u sebe a zajistit mu každodenní péči a ochranu.“* (Dobrý pěstoun, 2018 s. 83 – 84)

Další povinností pěstouna je naplnit specifické potřeby dítěte, které se týkají jeho vývoje. *„Pěstoun má právo a opět povinnost vykonávat nad dítětem dohled, který by měl odviset od věku dítěte, jeho vyspělosti, temperamentu atd.“* (Dobrý pěstoun, 2018 s. 84)

Pěstoun by měl s dítětem, které má v péči mluvit o jeho biologické rodině, protože *„dítě získává další, nikoli novou rodinu.“* (Jurajdová in Pěstounství je profese 2015 s. 11) Pokud soud dovolí biologické rodině stýkat se s dítětem, pěstoun má tento kontakt s biologickou rodinou podporovat.

Pěstoun má povinnost dítěti poskytnout bezpečné prostředí, které bude pro dítě vždy otevřené, i když už nebude v pěstounské péči.

Povinností pěstouna je po celou dobu spolupracovat s týmem odborníků a vzdělávat se. *„Pěstoun se po celý svůj „profesní“ život vzdělává a prohlubuje své kompetence. Je plnohodnotným členem pracovního týmu, který plánuje a průběžně aktualizuje individuální plán ochrany dítěte. Při své službě spolupracuje s dalšími profesionály, např. sociální pracovníci, pedagogem, psychologem, terapeutem, lékařem aj.“* (Jurajdová in Pěstounství je profese 2015 s. 11)

2.3 Doprovodné organizace pro pěstouny

Pro pěstouny je důležitá i podpora doprovodných organizací. Do rodin pěstounů přicházejí děti, které si v životě hodně věcí prožily a potřebují pomoc, kterou jim pěstouni nedokáží vždy sami poskytnout. Jedná se například o psychologickou pomoc a podporu, kterou doprovodné organizace pěstounům zprostředkovávají.

„Jedna z povinností je i uzavření dohody o výkonu pěstounské péče, kterou mohou pěstouni uzavřít buď s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, oddělením sociálně - právní ochrany dětí nebo mohou dohodu uzavřít s nestátní neziskovou organizací, která má pověření k výkonu sociálně – právní ochrany dětí a k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. Na základě uzavřené dohody mají pěstouni právo na tzv. doprovázení rodiny.“ (Dobrý pěstoun, 2018 s. 139)

Definici doprovázení rodiny napsala psycholožka Alena Šustrová: *„Podpora je zaměřena na pomoc pěstounům zorientovat se ve vnitřním světě dětí, pomoci jim ho poznat, pochopit a nalézt*

nejvhodnější přístup k jednotlivým dětem tak, aby jim bylo poskytnuto co možná nejvhodnější prostředí pro jejich rozvoj. ... Doprovázení pěstounské rodiny má tedy zejména formu konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, případně vedení pěstounů a dohledu nad pěstounskou péčí.” (Dobrý pěstoun 2018 s. 140 – 141) Doprovázení se skládá ze tří samostatných posláních, které jsou pěstounům poskytovány: kontrola, vzdělávání a podpora.

Zcela nejdůležitějším úkolem doprovodných organizací je podpora. Doprovodné organizace podporují primárně děti, které jsou v dlouhodobé pěstounské péči. Dále doprovodné organizace poskytují podporu pěstounům a jejich rodinám jako celku včetně podpory biologických dětí.

Dalším důležitým úkolem doprovodných organizací je kontrola. „*Sociální pracovník kontroluje:*

- *Zda pěstouni postupují při výkonu náhradní rodinné péče v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte;*
- *zda jsou naplňovány potřeby dítěte;*
- *zda rodina plní domluvené cíle spolupráce a poskytuje pěstounům na vše zpětnou vazbu, hodnocení.”* (Dobrý pěstoun, 2018 s. 143)

Dále sociální pracovník kontroluje, zda pěstouni plní vzdělávací plán, který s tímto pracovníkem vytvořili. „*V případě ohrožení dítěte podniká klíčový pracovník potřebné kroky k zajištění bezpečí dítěte.”* (Amalthea in Pěstounství je profese 2015 s. 15)

Posledním důležitým úkolem doprovodných organizací je poskytnout pěstounům vzdělávání. „*Vzdělávání pěstounů slouží k posílení a zvyšování jejich kompetencí pro výkon náhradní rodinné péče. Vzdělávání může probíhat formou samostudia odborné literatury, seminářů, kurzů (prezenčních, elektronických, tzn. e-learning), workshopů, které organizuje doprovázející organizace, popřípadě formou individuálního vzdělávání pěstouna vybraným odborníkem nebo zajištěním kurzu mimo doprovázející organizaci.”* (Dobrý pěstoun, 2018 s. 143 – 144) Pěstoun má povinnost absolvovat v jednom kalendářním roce vzdělávání v minimálním rozsahu 24 hodin.

3 Adaptace dítěte a náhradních rodičů v pěstounské péči

V následující kapitole si vymezíme, co je to adaptace, jak probíhá adaptace dítěte do nové rodiny. Dále si přiblížíme situace, se kterými se setkávají náhradní rodiče po přijetí nového dítěte do své péče a vysvětlíme si, co je to attachment.

3.1 Adaptace

Slovo adaptace pochází z latinského slova adaptatio, které znamená přizpůsobení. V literatuře se setkáváme s několika různými definicemi adaptace. Například podle Hartla je adaptace *„proces postupného přizpůsobování se člověka sociálním podmínkám.“* (Hartl, 2009 s. 16) Nebo podle Sobotkové je adaptace *„schopnost přizpůsobovat se měnícím se nárokům života.“* (Sobotková, 2001 s. 31) Pojem adaptace zahrnuje:

1. *„Předpoklady člověka zvládnout změny vnějšího i vnitřního prostředí (adaptabilitu). Jedná se o soubor schopností, dovedností a zkušeností, jež vytvářejí vhodnou kapacitu pro uplatnění variability v jednotlivých situacích.*
2. *Proces zvládnání změn postihující vzájemné působení jedince s prostředím (adaptování). Tento proces má charakter individuálně vnímané a prožívané zátěže.*
3. *Průběžné vyrovnávání se s novým systémem života nebo výsledný stav (adaptovanost).“* (Štikar, 2003 s. 89)

Autor Smékal rozděluje adaptaci na *„objektivní a subjektivní.“* (Smékal, 2002 s. 266) Objektivní adaptace je ustálení člověka ve své rodině, práci a světě lidí. Subjektivní adaptace vystihuje, jak se člověk cítí spokojený nebo nespokojený v těchto oblastech vztahů.

S pojmem adaptace úzce souvisí i pojem adaptabilita. *„Každá rodina má jinou schopnost adaptability. Zdravé fungování rodiny záleží, jak na adaptabilitě, tak na jisté uspořádanosti rodinného systému. To považuji za nutné v souvislosti s adaptací zmínit. Rutina obohacuje život například o pravidelnost a organizovanost, čímž zvyšuje pocit bezpečí všech členů rodiny. Rovnováha mezi organizovaností a adaptabilitou je rozhodující při zvládnání situačních stresů v rodině.“* (Sobotková, 2001, s. 31)

Jednou z nejvíce důležitých potřeb dítěte v pěstounské péči je pocit bezpečí v nové rodině. *„Jednou ze základních potřeb dítěte je mít pocit bezpečí. Na to, aby se dítě mohlo cítit bezpečně, potřebuje mít důvěru vůči lidem kolem sebe a prostředí, ve kterém se nachází. I z vlastní zkušenosti víte, jak těžce a dlouho se buduje ztracená důvěra.“* (Roháček, 2012 s. 8)

3.2 Adaptace dítěte v náhradní rodině

Adaptace dítěte může trvat různě dlouhou dobu. Od několika dní, týdnů až po dlouhé roky. Dítě, které je odloučené od své rodiny může na odloučení reagovat různými způsoby, proto je délka adaptace individuální. „*Dítě, které k vám přišlo, jako kdyby se u vás znovu narodilo, potřebuje čas, aby porozumělo základním vztahům a pravidlům vaší rodiny a života vůbec. Jednoduše potřebuje čas.*“ (Roháček, 2006 s. 16) Děti, které ve své biologické rodině zažily zneužívání a týrání potřebují ještě více času na adaptaci v nové rodině.

Adaptace je náročný proces, který ovlivňuje hned několik faktorů. Například věk dítěte, zdravotní omezení nebo postižení dítěte, vzájemný vztah dítěte a pěstounů, poruchy v chování, adaptace ve škole atd.

Dagmar Zezulová ve své knize píše o 3 fázích adaptace, kterými děti při příchodu do náhradní rodiny procházejí. Tyto fáze jsou: „*poznávání, uvolnění a přijetí.*“ (Zezulová, 2012 s. 40 - 41)

1. fáze – poznávání: V první fázi je dítě nejisté. V této fázi by děti odešly s kýmkoliv, kdo bude uspokojovat jejich potřeby. V této fázi je důležité zachovat období tzv. “šestinedělí”, kdy má dítě čas si zvyknout na konkrétní tváře, pachy, prostředí a rituály. Nedoporučuje se dítě vystavovat chaosu v podobě častých návštěv příbuzných a přátel.

2. fáze – uvolnění: V této fázi dítě testuje rodiče, co všechno vydrží a jak daleko může jít za hranice, které dítěti stanovili. Tato fáze je nejtěžší ze všech 3 fází adaptace dítěte na pěstounskou rodinu. Některé děti jsou tak moc zvyklé na špatné zacházení, že nerozumí tomu, když se k nim někdo chová hezky. Některé děti se chovají k novým rodičům závisle, protože mají strach, že je nová rodina opustí a tak po rodičích vyžadují trávit veškerý čas společně.

3. fáze – přijetí: Ve třetí fázi dítě ví, co může od pěstounů čekat. Vznikají specifické vazby a citová pouta s jednotlivými členy rodiny, které jsou jedinečné.

Adaptace dítěte je zcela zásadní pro vzájemné vztahy a fungování celé rodiny.

S úspěšnou adaptací dítěte v pěstounské péči souvisí prostředí, ze kterého dítě do nové pěstounské rodiny přichází a způsob, kterým pečující osoby o dítě pečovaly. V pěstounské péči se můžeme setkat se dvěma způsoby, jak přichází děti do péče náhradních rodičů. Jednou z možností je

příchod dítěte z kojeneckého ústavu nebo v nejlepším případě z přechodné pěstounské péče do rodiny v útlém věku, jako miminko, v novorozeneckém nebo kojeneckém věku. *„Děti adoptované v novorozeneckém či raném věku se v otázce utváření vazeb jen velice málo liší od běžných dětí stejného věku.“* (Brodzinský in Sychrová, 2015 s. 82) Děti v kojeneckém věku se adaptují nejlépe.

Druhou možností je příchod dítěte staršího věku z dětského domova. *„Starší děti prožívají období smutku. Ztrácí osoby, které dosud byly jeho základními, přerušují se staré vazby, ať se jedná o matku či vychovatelku z ústavu.“* (Sychrová, 2015 s. 82) Čím je dítě starší, tím je jeho adaptace komplikovanější a trvá delší čas.

Adaptace dítěte v náhradní rodině se liší především věkem dítěte a prostředím, ze kterého vychází. Ať už dítě do rodiny přichází jako miminko v novorozeneckém věku nebo jako starší dítě, je jeho příchod do náhradní rodiny náročný. U mnoha dětí přicházejících do náhradní rodinné péče se objevují poruchy v utváření vazeb. Bourguignon rozděluje děti, které neumějí vytvářet vazby do tří skupin:

1. *„Nepřipoutané dítě nikdy ve svém životě se svým rodičem či pečovatelem žádné pouto nenavázalo, nemá pocit bezpečí a jistoty.*
2. *Nedostatečně připoutané dítě většinou prošlo již předchozí náhradní rodinou nebo procesem mezinárodního osvojení. Pouta tohoto dítěte bývala ojedinělá nebo nezdravá.*
3. *Traumatizované dítě navázalo ve svém životě vazbu a byla mu poskytnuta péče. Později v životě však zažilo trauma (týrání, emoční zanedbávání). Prožitky zničily důvěru, která se u dítěte dříve vytvořila.“* (in Schoolerová, 2002 s. 10)

U dětí, které si nevytvořily zdravé vazby můžeme vidět typické příznaky chování: agresivní chování k sobě i okolí, uzavřenost, záchvaty vzteku, lhaní, krádeže, poruchy spánku, nenavazování očního kontaktu, kousání nehtů, pomočování, trhání si vlasů, bouchání hlavou do zdi, skřípání zubů atd. V některých případech může dojít k regresi dítěte. *„Po příchodu do nového domova, nebo když má dítě strach a je v napětí, dochází ke sklouznutí na nižší vývojovou úroveň se všemi svými projevy.“* (Sychrová, 2015 s. 83)

3.3 Adaptace náhradních rodičů a dalších členů rodiny

Rovněž náhradní rodiče prochází adaptačním procesem. „*Proces adaptace probíhá nejen na straně dítěte, ale i pěstounů, případně dalších členů rodiny. Rozdílný je průběh adaptace podle věku dítěte a jeho aktuálního stavu, složení rodiny apod.*“ (Pazlarová, 2016 s. 65) Po dlouhém čase přichází okamžik, kdy pěstouni poznávají dítě, které bude vyrůstat v jejich rodině. Poprvé se setkají s dítětem, na které čekali a které se rozhodli milovat jako své vlastní děti, přestože o něm nic neví. Tento proces u náhradních rodičů nevyvolává jen pocit štěstí, ale také obav. Do rodiny přichází dítě, které má svůj vlastní příběh, za kterým se často skrývá zranění, odmítnutí, opuštění a nedůvěra k lidem. Mnohdy náhradní rodiče mají svou představu o dítěti, o jeho vzhledu, chování. Jindy se náhradní rodiče připravují na to nejhorší a nedělají si žádné naděje o tom, že by dítě mohlo v čemkoliv vynikat.

S příchodem dítěte do rodiny se všechno mění a nic nebude jako dříve. „*Úkolem náhradní rodiny je zavedení nového rodinného systému.*“ (Schoolerová, 2002 s. 84) V literatuře je příchod nového člena do rodiny srovnáván s porodem, kdy však pěstounce chybí období těhotenství, ve kterém se může na příchod dítěte maminka psychicky připravit. „*Připravte se na to, co vás čeká a jděte do toho. Všechny děti se rodí v bolesti, tak vezměte i proces adaptace sportovně – jako porod. A, milé dámy, na rozdíl od porodu si adaptační bolesti může vychutnat i manžel.*“ (Roháček, 2006, s. 6)

Dagmar Zezulová popisuje ve své knize 3 fáze adaptace rodičů na příchod nového dítěte do náhradní rodiny. Tyto fáze jsou: „*nadšení, rozčarování a smíření.*“ (Zezulová, 2012 s. 41 – 42)

1. fáze – nadšení: Tato fáze trvá různě dlouho a začíná tím, když je pro pěstouny vybráno dítě. Tato fáze může být doprovázena různými emocemi, například pláčem nebo pocitem štěstí. Dítě je pro pěstouny nádherné a skvělé.

2. fáze – rozčarování: V této fázi rodiče reagují na chování dítěte. Tato fáze rodičům nabízí zažívání situací, které jsou pro ně úplně nové.

3. fáze - smíření: V této fázi se rodiče srovnávají s realitou. Poznávají, že nejsou dokonalí a ani přijaté dítě není dokonalé. Už nežijí v iluzích a nereálných očekáváních. Vytváří se bezpodmínečné přijetí dítěte. Ať se stane cokoli špatného, nenaruší to lásku mezi pěstouny a dítětem. Je velmi důležité nevytěsňovat minulost dítěte, kterou prožilo před příchodem k pěstounům.

Seznamování se především s širší rodinou by mělo probíhat pozvolna a velmi opatrně. „Dítě, které přichází do náhradní péče, si s sebou nese svůj dosavadní příběh. Ten může obsahovat nejedno zranění, trauma, zážitek nedostatku zájmu a lásky, opuštění, nedůvěru ke světu a lidem, ale také následky nezvládnuté výchovy jeho původní rodinou či ústavním zařízením. Nepoučenému okolí se takové dítě může zdát nevychované nebo naopak příliš rozmazlené, divoké, hlučné, zakřiknuté, líné, málo dětské, zvláštní.“ (Vančáková in Sychrová 2015 s. 85) Pokud je dítě navíc jiného etnika než náhradní rodina, nese to s sebou další nepříjemné situace. Všechny tyto faktory mohou seznamování širší rodiny s dítětem v mnoha ohledech zkomplikovat a způsobit nechtěné situace.

Proces adaptace dítěte bude probíhat úspěšně, pokud pěstouni zvládnou přijmout historii dítěte a otevřeně o ní s dítětem mluví. „Pokud přijímáme malé dítě, jeho historie bude poměrně krátká, ale přičteme-li jeho genetické dispozice, průběh těhotenství, a porodu, také jeho vývoj a výchovu v rodině před převzetím do pěstounské péče, je zřejmé, že toho, co si dítě přináší není tak málo, i když si asi zatím na nic nepamatuje. Nepamatuje však v takovém slova smyslu, že o svých prožitcích nedovede vyprávět“ (Matějček, 2002, s. 114) Dítě vnímá to, jestli pěstouni přijímají historii dítěte a jednají s ním podle toho. To se projevuje především tím, že rodiče s dítětem mluví o jeho biologických rodičích a to nejen negativně, ale také pozitivně. V případě, že pěstouni chtějí pracovat s historií dítě, existují například metody jako je vytvoření knihy života nebo tvorba rodokmenu či genogramu. Pokud pěstouni o biologických rodičích s dítětem nemluví, přesto přijde období, kdy se dítě bude na své biologické rodiče přirozeně ptát. „Pěstouni mají pomáhat dítěti jeho minulost zpracovat, aby z něj vyrostl sebevědomý člověk se zdravě vytvořenou identitou.“ (Rotreklová a kol., Triada 2013, s. 37)

Pěstouni nejsou bezchybní a dokonalí lidé, i oni dělají chyby. Pěstounství je velmi náročná profese, ve které jsou na pěstouny kladeny velké nároky. Z toho důvodu je pozitivní, že se pěstouni mohou obrátit na různé doprovodné organizace a odborníky, kteří jim jsou schopní pomoci a povzbudit je.

3.4 Attachment

Začleňování se dítěte do pěstounské rodiny úzce souvisí s tzv. teorií attachmentu, která je pro vývoj dítěte velmi důležitá. Slovo attachment se překládá jako citové pouto, přilnutí nebo vztahová

vazba. „Pro duševní zdraví je nezbytné, aby kojeneček a později malé dítě prožívalo vřelý, intimní a nepřerušovaný vztah s matkou (nebo s její trvalou náhradou), v němž oba nacházejí uspokojení a radost.“ (Vrtbovská in Winnette, 2010 s. 9) Attachment je tedy citové pouto mezi dítětem a jeho matkou, nebo hlavním vychovatelem dítěte. „Attachment jako fenomén, ale také termín pro citové pouto mezi rodičem a dítětem byl rozpoznán a popsán anglickým psychiatrem a psychologem Johnem Bowlbym ve čtyřicátých letech minulého století.“ (Vrtbovská in Winnette, 2010 s. 10)

Teorie attachmentu má několik svých hlavních principů:

- Attachment je vrozený systém, který vytváří vnitřní touhu po blízkosti matky jako zdroje bezpečí a zázemí.
- Attachment pomáhá k přežití dítěte, protože blízkost matky zabezpečuje podporu a ochranu dítěte.
- Attachment je vrozený. Aktivuje a formuje ho matka, hlavní pečovatel dítěte a prostředí.
- Zkušenosti se ukládají do paměti dítěte a určují chování dítěte, které je naučené. Dítě má zkušenosti s tím, jak se matka chová a zda je v její blízkosti bezpečno.

Typy attachmentu

1. Jistý (zdravý) attachment

Stane-li se dítěti se zdravým attachmentem nepříjemná situace, najde maminku a má jistotu v tom, že u maminky je v bezpečí. Pokud ho maminka opustí, je rozrušené. Když se maminka vrátí, radostně ji přijímá. Rodiče dítěte se zdravým attachmentem jsou dítěti stále k dispozici a umí naplňovat potřeby dítěte. Dítě důvěřuje lidem okolo sebe. Lidé okolo jsou pro něj spolehliví, bezpeční a pomáhající. Dítě se zdravým attachmentem prozkoumává svět kolem sebe a chce mu porozumět.

2. Nejistý attachment

a. Rozporuplný (úzkostný, ambivalentní) typ

Dítě tohoto typu prožívá velmi těžce odchod i návrat maminky. Když je opuštěné touží po mamince, ale po návratu maminky se nenechá uklidnit. Toto dítě stále vyžaduje pozornost maminky. Tyto děti jsou nejvíce úzkostné. Rodiče tohoto dítěte jsou ambivalentní. To znamená, že jsou k dítěti jednou laskaví, ale podruhé ho zanedbávají. Dítě je v rozporu, jestli si lásku rodičů zaslouží nebo ne.

Dítě vnímá to, že okolí naplní jeho potřeby, jen pokud se bude dítě snažit. Takové dítě vnímá svět jako nebezpečné místo.

b. Vyhýbavý (odtažitý) typ

Odtažené dítě je na první pohled nezávislé a sebevědomé. Takové dítě nemá problém mít kontakt s cizí osobou. Po opuštění maminkou dítě pláče, ale nechá se utěšit cizí osobou. Po návratu maminky nemá potřebu kontaktu s ní. Rodiče těchto dětí málo vnímají potřeby dítěte a jsou necitliví k dítěti. Takové dítě spoléhá více samo na sebe než na ostatní. Svět vnímá jako bezpečný a rád ho zkoumá.

c. Dezorganizovaný (dezorientovaný) typ

Tento typ vazby je specifický. Projevuje se především u dětí, které trpí syndromem týraného a zneužívaného dítěte. Dítě se po návratu maminky začne chovat chaoticky. Tyto děti mají nižší frustrační toleranci. Rodiče v těchto dětech vyvolávají negativní stav a nebezpečí. Dítě vnímá samo sebe jako špatné. Dítě s tímto typem nikomu nevěří. Lidé jsou pro něj děsiví a nebezpeční.

3. Žádný attachment

Děti s žádným attachmentem byly opuštěny už na začátku života. To je naučilo navázat se na různé lidi na krátký čas, když je mají zrovna u sebe. Tyto děti jsou ve starším věku často citově ploché, mají poruchu empatie a sociálních vztahů.

4. Reaktivní attachment

Reaktivní attachment je velmi vážné narušení attachmentu, které je důsledkem narušeného rozvoje attachmentu mezi dítětem a hlavním pečovatelem.

Autorka Winnette ve své knize uvádí projevy poruch attachmentu:

- *„dítě se umí chovat umělým a nepřirozeným způsobem mile a roztomile*
- *vyhýbá se očnímu kontaktu*
- *nerozlišuje náklonnost k blízkým a cizím osobám*
- *nedostatek citu k rodičům*

- *nepozornost, poruchy pozornosti*
- *destruktivní chování k věcem, ostatním i k sobě*
- *kruté chování ke zvířatům*
- *lhaní, primární lhaní i v situacích, kdy pravda je zcela zřejmá*
- *přetrvávající nesmyslné otázky*
- *neobvyklý způsob mluvy*
- *nenormální „lepení se“ na rodiče nebo jiné osoby, požadavky a příkazy*
- *nízká schopnost kontrolovat impulsy*
- *poruchy učení*
- *neschopnost vztahovat k sobě příčiny a následky*
- *nerozvinuté vědomí, sebereflexe, vhled*
- *nenormální způsoby jídla, poruchy příjmu potravy*
- *slabé vztahy s vrstevníky*
- *speciální obsedantní zájem o oheň*
- *nenormální sexuální chování “ (Winnette, 2010 s. 70)*

4 Výzkumné šetření

Předchozí kapitoly pojednávaly o Romech, jejich rodině, výchově a vzdělávání. Dále o náhradní rodinné péči, konkrétně o dlouhodobé pěstounské péči, adaptaci v pěstounských rodinách a navázání citového pouta mezi dítětem a pěstouny. Na teoretickou část bakalářské práce navazuje výzkumné šetření. Výzkumné šetření se zabývá adaptací dítěte v pěstounské rodině a adaptací pěstounské rodiny na dítě v kontextu romského etnika.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakým způsobem probíhala adaptace romského dítěte v pěstounské rodině a adaptace pěstounské rodiny na romské dítě. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na období, kdy dítě pobývá už delší dobu v dlouhodobé pěstounské péči u pěstounské rodiny.

Vědecko výzkumným problémem této práce je: Adaptace romského dítěte v pěstounské rodině. Adaptace pěstounské rodiny na romské dítě.

V souladu se stanoveným cílem byla stanovena hlavní výzkumná otázka a tři dílčí otázky:

HVO: Jakým způsobem probíhala adaptace romského dítěte v pěstounské rodině v kontextu romského etnika?

DO1: Jaké byly okolnosti rozhodování pěstouna pro přijetí dítěte romského etnika do pěstounské péče?

DO2: Jak probíhala samotná adaptace romského dítěte v pěstounské rodině?

DO3: Jak ovlivnil kontakt s biologickou rodinou adaptaci romského dítěte v pěstounské péči?

Zde je tabulka, ve které je uvedena hlavní výzkumná otázka, dílčí otázky a tazatelské otázky.

HVO: Jakým způsobem probíhala adaptace romského dítěte v pěstounské rodině v kontextu romského etnika?
DO1: Jaké byly okolnosti rozhodování pěstouna pro přijetí dítěte romského etnika do pěstounské péče?
1. Kdy jste začal/a přemýšlet o pěstounské péči?
2. Věděl/a jste od prvního okamžiku, že si chcete vzít do pěstounské péče dítě romského původu?
3. Z jakého důvodu jste se rozhodl/a vzít si do pěstounské péče dítě romského původu?
33

4. Setkal/a jste se před přijetím romského dítěte do vaší pěstounské péče také s jinými pěstouny, kteří vychovávali romské dítě v pěstounské péči?
5. Zjišťoval/a jste si předem informace o pěstounské péči romských dětí?
6. Zmínil/a jste se širší rodině a okolí o rozhodnutí vzít si do pěstounské péče romské dítě, než jste o dítě zažádal/a?
7. Jak vaše širší rodina a okolí přistupovaly k tomu, že si plánujete vzít do pěstounské péče romské dítě?
8. Jak probíhalo samotné rozhodnutí o přijetí romského dítěte do pěstounské péče?
DO2: Jak probíhala samotná adaptace romského dítěte v pěstounské rodině?
9. V kolika letech dítě přišlo do vaší rodiny?
10. Dá se přesně definovat, jak dlouho trval/trvá adaptační proces dítěte ve vaší pěstounské rodině?
11. Jaké okolnosti ovlivňovaly adaptaci dítěte ve vaší pěstounské rodině a jak?
12. "Testovalo" vás dítě v některé fázi adaptace? Jak toto "testování" hranic probíhalo?
13. Stalo se na vás dítě v některé fázi adaptace závislé tak, že bez vás nedokázalo nic udělat?
14. Projevovaly/projevují se u dítěte negativní příznaky chování? Jaké příznaky to byly/jsou?
15. Vznikly nějaké situace, které znepríjemňovaly adaptaci romského dítěte ve vaší rodině?
16. Jak se změnila organizace vaší rodiny po příchodu romského dítěte do vaší rodiny?
17. Jak romské dítě přijaly do vaší rodiny ostatní biologické děti?
18. Jakým způsobem ovlivnila adaptaci romského dítěte v pěstounské rodině širší rodina a okolí?
19. Daří se vám dítě bezpodmínečně přijímat, i když je romského původu?
20. Jak probíhalo budování citového pouta mezi romským dítětem a vaší pěstounskou rodinu?
21. Jak hodnotíte adaptaci dítěte ve vaší pěstounské rodině?
DO3: Jak ovlivnil kontakt s biologickou rodinou adaptaci romského dítěte v pěstounské péči?
22. Má vaše dítě kontakt s biologickou rodinou? Jak často?
23. Jak probíhá kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou?
24. Jezdí dítě na více dní ke svým biologickým rodičům?
25. Jakým způsobem si s dítětem o jeho biologické rodině povídáte?
26. Jaký vliv na adaptaci dítěte měla/má biologická rodina?
27. Měli jste/máte nějaké komplikace nebo neshody s biologickou rodinou dítěte?
28. Jak hodnotíte kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou?

4.2 Metody výzkumného šetření

K získání dat bylo využito kvalitativní výzkumné šetření. Pro kvalitativní výzkumné šetření „*je charakteristické trojí vymezení: výběr tématu, analýza a interpretace dat a závěry výzkumu.*“ (Švaříček, 2007 s. 26) Pro získání informací byl využit polostrukturovaný rozhovor.

4.3 Charakteristika respondentů a průběh výzkumného šetření

Respondenty se stalo pět pěstunek a jedna z nich měla navíc i osvojené děti. Respondenti pocházeli z celé České Republiky. Všichni respondenti byli majoritního původu. Tři respondenti měli před přijetí dítěte do pěstounské péče už svoje biologické děti a dva respondenti měli jen přijaté děti. Dva respondenti vychovávali přijaté děti bez manžela a tři respondenti vychovávali přijaté děti v manželství.

Získávání respondentů probíhalo na základě oslovení přátel, kteří jsou pěstouny, zda znají pěstouny s romskými dětmi nebo zkontaktováním klíčových pracovníků, které vedou pěstouny romských dětí. Na základě informací, které pěstouni po oslovení dostali, respondenti věděli, čím se bude výzkumné šetření zabývat.

S respondenty jsme komunikovali pomocí e-mailu, telefonicky nebo pomocí facebooku. Z důvodu pandemie COVID-19, vláda České Republiky nařídila nouzový stav. Z důvodu tohoto nařízení vlády České Republiky proběhly rozhovory pomocí elektronických technologií.

Z důvodu anonymity byli respondenti označeni jako paní Anna, paní Markéta, paní Tereza, paní Emílie a paní Anděla. Jména respondentů byla vymyšlena.

Paní Markéta vychovává děti sama. Má dvě dospělé děti, které bydlí samy a tři romské chlapce v pěstounské péči, kteří bydlí s ní. Nejstaršímu chlapci je 18 let a chodí na střední školu, prostřední chlapec má 13 let a navštěvuje speciální základní školu a nejmladšímu chlapci je 10 let a navštěvuje normální základní školu. Paní Emílie vychovává děti sama. Má v pěstounské péči dvě děti. Chlapci je 6 let a dívka 3 roky. Obě děti navštěvují mateřskou školu. Paní Emílie nemá své biologické děti. Paní Anna vychovává čtyři děti se svým manželem. Má dvě biologické děti, chlapce ve věku 12 let a dívku ve věku 15 let. Dále má dvě děti v pěstounské péči, chlapce ve věku 13 let a dívku ve věku 11 let. Paní Anděla se svým manželem nemohli mít děti a tak si osvojili nebo vzali do pěstounské péče celkem 8 dětí. Většina z těchto dětí je již dospělá. Paní Tereza vychovala se svým manželem celkem dvanáct dětí. Pět biologických dětí a sedm v pěstounské péči. Většina z těchto dětí je už dospělá.

4.4 Analýza výsledků šetření

Rozhovory byly rozděleny na kódy a ty následně rozděleny do kategorií. Z rozhovorů s respondenty vzniklo 6 kategorií. Rozhovory jsou označené kurzívou.

Kategorie 1: Touha mít dítě

Zdravotní důvody

Touha po dětech

Přání

Užitečnost

Tato kategorie pojednává o tom, z jakého důvodu se respondenti rozhodli pro náhradní rodinnou péči. Jaké životní situace je vedly k tomu přijmout do své rodiny cizí dítě a stát se jeho náhradními rodiči.

Důvodem paní Anděly a paní Anny byly zdravotní potíže. Paní Anděla se svým manželem rozhodli pro pěstounskou péči a adopci z toho důvodu, že nemohli mít vlastní děti: „*Neměli jsme vlastní děti.*“ Paní Anna si zpočátku myslela, že kvůli svému zdravotnímu stavu nebude moci mít děti: „*...nebyla jsem si jistá, jestli budu moci mít děti,...*“ Potom se však ukázalo, že paní Anna děti mít může. To pro ni nebylo překážkou rozhodnout se pro náhradní rodinnou péči, protože měla další důvody, proč přijmout dítě do pěstounské péče.

Dalším důvodem respondentů byla touha po více dětech. Paní Markéta se rozvedla se svým manželem v době, kdy měla dvě své biologické děti, ale měla touhu mít dětí víc. Tuto touhu sdílely také její biologické děti: „*Po rozvodu manželství jsem toužila po větší rodině, více dětech. Moje biologické děti přišly s tím, abychom si nějaké děti vzali z dětského domova, protože jsme znali pěstounské rodiny, které měly v péči nebiologické děti.*” Paní Markéta se svými dětmi cítila, že mají ve své rodině dostatek lásky, který mohou rozdávat dál: „*...cítili jsme, že máme doma dost lásky ještě pro další děti.*” Později, když její biologické děti vyrostly, měla paní Markéta pocit, že by v rodině měl být pořád někdo malý, o koho je potřeba se starat: „*...pocit, že by měl být doma pořád někdo "malý", když už bio děti začaly odrůstat),...*” Paní Emílie vždy toužila po tom mít děti. Měla partnera, se kterým chtěla mít společné děti, on však děti mít nechtěl, protože už svoje biologické děti měl z předchozího manželství. Paní Emílie s partnerem si do pěstounské péče vzali dvě děti. Partner paní Emílie po nějakém čase opustil, a tak paní Emílie vychovává sama dvě malé děti v pěstounské péči: „*...rozhodnutí pro pěstounskou péči jistě rozhodla úvaha mého tehdejšího partnera, že již své vlastní děti (z bývalého manželství) má a žádné jiné nechce.*”

Paní Tereza si vždy přála být pěstounskou maminkou: „*Stát se pěstounskou maminkou jsem si přála už od dětství.*” Přesto, že má paní Tereza pět svých biologických dětí, sen se jí vyplnil. Dohromady paní Tereza vychovala dvanáct dětí, pět biologických a sedm v pěstounské péči.

Paní Emílie si přála mít děti, ale chtěla být v mateřství také užitečná a soběstačná, což se jí daří: „Zvažovala jsem různé jiné "alternativy", jak spojit své mateřství s něčím, v čem bych byla užitečná, prospěšná, a přitom nežila na náš úkor, nebo zkrátka spojit práci s dětmi a přitom být soběstačná,..." Díky tomu se teď může starat o dvě malé děti v pěstounské péči.

Kategorie 2: Pomoc dítěti

Malý zájem

Šance dítěti

Tato kategorie se zabývá důvody respondentů pro přijetí romského dítěte do pěstounské péče. Kategorie vysvětluje, proč chtěli respondenti pomoci právě dětem romského, ale rovněž jiného etnika. Těmito důvody jsou nejčastěji malý zájem o romské děti a důvod dát šanci dítěti, které nemůže za to, v jaké situaci se nachází.

Je veřejně známo, že o děti romského etnika není v náhradní rodinné péči velký zájem. Romské děti často čekají na náhradní rodiče déle, než děti jiného etnika. Tato informace byla klíčová pro některé respondenty a jejich rozhodnutí pro přijetí romského dítěte do pěstounské péče. Paní Markéta tuto informaci dostala přímo z Orgánu sociálně - právní ochrany dětí (OSPOD) a po zvážení se rozhodla vzít si do pěstounské péče celkem tři romské chlapce: *„Po informacích z OSPODu, že o tyto děti není zájem a po důkladném zvážení všech okolností.“* Paní Emílie se rozhodla přijmout romské děti, protože byla informovaná o tom, jak je pro romské děti obtížné, aby se dostaly do rodiny a nevyrůstaly s ústavní péčí: *„...zajímala mě právě tato cílová skupina dětí, která se těžko dostane do rodiny, nikdo je není až tak ochoten přijmout "za vlastní".“* Paní Tereza chtěla pomoci především dětem se zdravotním postižením, o které je taktéž malý zájem: *„...chtěla jsem si do pěstounské péče vzít dítě, které nikdo jiný nechtěl. A to jsou převážně romské děti. Zejména pokud jsou ještě zdravotně postižené.“* Jsou to právě romské postižené děti, které se do náhradní rodinné péče dostávají málo. Paní Anděla chtěla dát taktéž šanci romským dětem, o které není zájem: *„Dát šanci i těm dětem, o které není tak velký zájem.“*

Druhým důvodem respondentů je dát šanci opuštěnému dítěti, které potřebuje rodinu, do které bude moci patřit. Paní Tereze bylo dětí v ústavu líto a věděla, že potřebují její pomoc: *„Děti v ústavu mi bylo líto, ... Všechny děti jsem si vzala hlavně proto, že mě potřebovaly.“* Paní Emílie chtěla dát šanci kterémukoliv dítěti: *„Chtěla jsem dát šanci jakémukoliv dítěti,..."* Paní Markéta chtěla dát šanci dětem, které nemohou mít rodinu a jsou opuštěné v ústavní péči: *„Trochu taky má asi každá žena touhu "zachránit svět" = udělat něco velkého pro ty, kteří neměli takové štěstí a nemají vlastní rodinu. Je to touha pomoci dítěti (dětem), které jsou v dětských domovech opuštěné.“*

Kategorie 3: Etnický původ

Důležitost etnika

Další pěstouni

Informovanost

Širší rodina a okolí

Tato kategorie popisuje vliv etnika na adaptaci dítěte v pěstounské rodině a život dítěte v pěstounské rodině. Kategorie zkoumá, jestli je pro respondenty důležitá etnicita, jestli respondenti dříve znali někoho, kdo měl v pěstounské péči také romské dítě, jestli se respondenti informovali dříve o romském původu a jak se postavila širší rodina a okolí k tomu, že si berou do pěstounské péče romské dítě.

Všichni respondenti se shodli na tom, že pro ně není etnikum a romský původ důležitý. Paní Emílie jasně odpovídá, že etnicitu nikdy neřešila a nedělá v ní rozdíl: *„...nikdy jsem etnicitu neřešila a neřeším ani nyní ... Vždy jsem dávala najevo ve všech oblastech, že v etniku rozdíl nedělám.“* Paní Anna od začátku věděla, že etnikum neovlivní její výběr dítěte: *„Od prvního okamžiku jsem neviděla důvod, proč jakékoliv etnikum do pěstounské péče nevzít.“* Paní Markétě bylo jedno jakého etnika bude přijaté dítě, nezáleželo jí na etniku: *„...bylo mi to celkem jedno, vzala bych i jiného etnika nebo “bílé”.“* A paní Tereza neřešila romský původ, přestože byla zpočátku zaměřená na představu “bílého” dítěte v pěstounské péči, tak následně hodnotí, že pro ni etnikum nebylo důležité: *„Romský původ tam vůbec neřeším, ... když jsem vyplňovala žádost, tak se mě manžel ptal, jestli by mi romské etnikum opravdu vadilo. Uvědomila jsem si, že by mi to vůbec nevadilo, že jsem byla jen zaměřená na tu představu toho bílého dítěte.“* Etnicita pro žádného respondenta nebyla překážkou pro to, aby si dítě do pěstounské péče vzali.

Větší část respondentů se setkala s pěstouny romského dítěte dříve, než si sami do pěstounské péče romské dítě vzali. To do určité míry ovlivnilo jejich rozhodnutí. Paní Markéta byla v kontaktu se dvěma pěstounskými rodinami, které měli v péči romské děti: *„...znala jsem dvě rodiny, se kterými jsem byla v bližším kontaktu.“* Paní Tereza se setkala s pěstouny romského dítěte: *„Setkala jsem se s pěstouny, kteří vychovávali romské děti.“* Paní Anděla měla v blízkosti bydliště pěstounskou rodinu s romským dítětem: *„...nedaleko od našeho bydliště žije pěstounská rodina.“* Paní Anna má už dnes kamarádku, která vychovávala romské dívky: *„...měla jsem známou (dnes už kamarádku), která romská děvčata vychovávala.“*

Dále respondenti odpovídali na to, zda se před přijetím romského dítěte informovali o romském etniku a jakým způsobem. Paní Anna získávala informace četbou knih a na přípravách pro pěstouny, které jsou povinné: „...když se blížilo možné přijetí našeho dítěte, načítali jsme si více i o odlišnostech přijetí romského dítěte. Na přípravách jsme měli dvě lektorky, které romské děti vychovávaly, také s nimi jsme o tom mluvili.“ Paní Markéta využila kontaktu s pěstounskými rodinami, které už romské děti měly a které už znala: „...od rodin s romskými dětmi v pěstounské péči.“ Paní Tereza se spíše zaměřila na získání informací o zdravotním postižení dětí, protože si brala do pěstounské péče romské děti se sluchovým postižením: „Tenkrát jsem se tolik nezajímala ani o romskou otázku, jako o zdravotní problematiku dětí.“ Paní Emílie si informace cíleně nehledala: „Cíleně ne, jen když slovo dalo slovo, ale vyloženě jsem se po tom nepídila, jestli je v tom jiný rozdíl.“ A paní Anděla si brala děti do pěstounské péče v době, kdy se ještě nedalo získat tolik informací: „V 90. letech nebyly dostupné materiály na toto téma, nebyl internet, neziskové organizace, ...“ Každému z respondentů byla bližší jiná forma získání informací.

Dále se tato kategorie zabývá tím, jak přijala širší rodina a okolí skutečnost, že si rodina bere do pěstounské péče romské dítě. V některých rodinách se toto rozhodnutí setkalo s vlnou otázek a varování, v jiných rodinách bylo doprovázeno pouze velkým překvapením. V rodině paní Markéty došlo k otázkám a objasňování důvodů tohoto rozhodnutí: „Hodně se ptali na důvody a delší dobu si na tu myšlenku zvykali. Respektovali ale moje rozhodnutí, nepřesvědčovali mě.“ V širší rodině paní Emílie došlo na varování: „Byli minimálně překvapeni a spíše se mě snažili varovat, něco ve smyslu “jasných genů”.“ V rodině paní Anny měl strach z tohoto rozhodnutí pouze tatínek, zbytek rodiny z toho měl radost: „Jediný, kdo se romského etnika u přijatého dítěte obával, byl můj tatínek, ostatní v rodině byli zcela pro.“ Většinou se však širší rodina snažila být oporou, dávat dítěti lásku a pozornost. Rodina paní Anděly dávala jejich dětem vše, co pro ně bylo důležité: „Pro děti bylo moc důležité, že je přijala celá naše širší rodina, včetně prarodičů, tet, strýců, sestřenic a bratranců, naši přátelé a jejich děti, se kterými naše děti vyrůstaly. Máme široké příbuzenstvo, farní rodinu. Fungovalo to jako ochrana pro naše děti.“ Podobným způsobem se k přijetí dítěte postavila též rodina paní Anny, která dávala přijatým dětem přijetí a lásku najevo: „Širší rodina nám velmi pomohla, přijímali syna s otevřenou náručí, povzbuzovali ho, dávali mu své přijetí a lásku znát. Také nám pomáhají a pomáhali, jak to jen šlo.“ Kontakt s okolím už pro mnohé nebyl tak příjemný, jako kontakt s širší rodinou. To potvrzuje dále paní Anna: „Občas měl hloupé poznámky někdo ze širšího okolí, z lidí, které máme rádi, ale nikdo.“

Pro paní Markétu bylo jednodušší se více setkávat s dalšími pěstouny, kteří rozuměli situaci, ve které se její rodina nachází: *„Bylo snazší se pohybovat mezi pěstouny, kteří dobře adaptace rozuměli a byli tolerantnější ke zvláštnostem dítěte.“* Avšak zkušenost paní Terezy je pozitivní i s jejím okolím: *„...okolí se dívala na moje děti jako na milé a roztomilé.“* Dále z rozhovoru s respondenty vyplynulo, že je rozdíl také v tom, kde rodina bydlí. Pokud bydlí pěstounská rodina ve větším městě, nemá obavy z kontaktu s okolím, protože život ve městě je více anonymizovaný. Pokud rodina bydlí na vesnici nebo malém městě, může tato okolnost přidat na obavách z reakce okolí, jak tomu bylo v rodině paní Anděly: *„Byly i obavy z reakce širšího okolí, bydlíme na vesnici.“*

Kategorie 4: Adaptace

Věk

Deprivace a negativní chování

Vliv sourozenců

Komplikace

Tato kategorie rozebírá adaptaci dítěte v pěstounské rodině. Zaměřuje se na několik okolností, které ovlivňují adaptaci dítěte v pěstounské rodině. Těmito faktory jsou věk dítěte po příchodu do pěstounské rodiny, deprivace a negativní chování dítěte, vliv sourozenců na adaptaci a komplikace, které mohou mít na adaptaci negativní vliv.

Respondenti se shodli na tom, že věk dítěte při přijetí je velmi důležitý. Jak uvádí paní Emílie: *„Je jasné, že věk dítěte je prvořadý v adaptaci dítěte.“* Věk ovlivňuje adaptaci dítěte v pěstounské rodině. Podle respondentů je adaptace jednodušší, pokud je dítě malé, čím starší dítě je, tím komplikovanější adaptace. Jak uvádí paní Anděla: *„...čím menší dítě, tím snáze se buduje citová vazba.“* Zkušenost s tímto tvrzením má paní Tereza: *„Protože šlo v podstatě o miminko, adaptační proces byl velmi rychlý. ... V podstatě odpovídali věku dítěte. Čím mladší dítě, tím byl adaptační proces kratší.“* Stejnou zkušenost má paní Emílie: *„Pokud přijmu dítě mladší jednoho roku, tak je to otázka pár měsíců,...“*, která si do pěstounské péče vzala obě děti jako velmi malé: *„obě děti jsem přijala do jednoho roku jejich věku a navázali jsme se víceméně okamžitě.“* Paní Markéta souhlasí s tím, že snadnější adaptace probíhá u menších dětí a vysvětluje, z jakých důvodů je adaptace u starších dětí komplikovanější: *„Jsem přesvědčena, že čím menší dítě, tím snadnější a rychlejší adaptace. Ve starším věku má již mnohé vlastní návyky i zlovyky, se kterými se musí pracovat a spousta věcí se musí*

změnit." Paní Tereza připomíná, že u dětí od 12 let je adaptace taktéž jednodušší, protože starší děti jsou rozumnější, ale v tomto věku není až tak časté přijímat děti do náhradní rodinné péče: „*Miminka se adaptují docela rychle, ale také trochu záleží na povaze a na předcházející životních okolnostech a jejich zkušenostech. Děti od druhého stupně základní školy se adaptují taky docela rychle, protože už rozumem vyhodnotí výhody pěstounské péče.*” Paní Tereza dodává v jakých letech je adaptace dítěte nejtěžší: „*Říká se že děti mezi sedmým až desátým rokem mívají největší problémy s adaptací.*”

Další okolností, která ovlivňuje do značné míry adaptaci dítěte v rodině je deprivace (Nedostatečné uspokojení nějaké potřeby dítěte, většinou citové.) a negativní chování dítěte. V případě paní Anny a Anděly byla deprivace způsobena pobytem v kojeneckém ústavu. Paní Anděla přijala své děti do péče v 90. letech, kdy bylo běžné, že šly děti do pěstounských nebo adoptivních rodin z kojeneckých ústavů, protože pěstounská péče na přechodnou dobu ještě neexistovala: „*Děti přišly z kojeneckých ústavů poznamenané citovou deprivací.*” Deprivace se u dětí paní Anděly projevovala následovně: „*Hyperaktivita, poruchy připoutání a opozičního vzdoru způsobené pobytem v ústavu od svého narození ... snaha na sebe upozornit, navazování vztahů s neblízkými osobami, neklid, reakce na změny,*” Paní Anna se u syna setkala s příznaky ústavní deprivace: „*Velmi adaptaci ovlivňovala deprivace dítěte, přišel k nám z kojeneckého ústavu, velice dlouho tedy trvalo, než se navázal, a odezněly hlavní příznaky (hospitalizační) ústavní deprivace.*” Tyto příznaky se projevovaly takto: „*Velká nejistota, nízké sebevědomí, do jistého věku nezdravá submisivita, pak přechodně naopak rychlá agrese...*” Syn paní Emílie trpěl poruchou citového pouta: „*U kluka, kterého jsem přijala v jeho 8 měsících, je od malička, téměř od narození, jasná deprivace - porucha attachmentu.*” a dcera paní Emílie měla až separační úzkosti: „*Malá je na mě zas úzkostlivě navázaná, nespustí mě z očí .... měly jsme náročnou separační úzkost, když jsem ji přebírala od přechodné pěstounky.*” U přijatého chlapce paní Markéty jsou dopady deprivace velké, některé přetrvávají i mnoho let. Z důvodu deprivace a negativního chování dítěte je proces adaptace v rodině velmi náročný. Zde popisuje paní Markéta příznaky deprivace u tohoto chlapce: „*...chlapec měl poruchu citové vazby, nikomu nevěřil, pořád mnoho let útočil na všechny kolem, protože se cítil ohrožený. Projevovala se u něj emoční labilita, vývojové opoždění, poruchy příjmu potravy, poruchy vyprazdňování, návaly vzteku spojené s agresivitou, nedůvěra k pečujícím osobám, strach z hlasitých zvuků, strach ze tmy, z tekoucí vody, strach a úzkosti při setkání s čímkoliv neznámým a jiné úzkostné stavy. Některé problémy přetrvávaly několik let, některé se dosud nepodařilo zvládnout. (Dítě je v rodině 10 let)*”

Ukázalo se, že na adaptaci přijatých dětí do pěstounské péče mají velký vliv taktéž sourozenci. Bez ohledu na to, jestli jsou to biologické děti respondentů nebo starší přijaté děti do pěstounské péče. Všichni respondenti se setkali s tím, že sourozenci pomohli v adaptaci přijatého dítěte. V rodině paní Terezy pomohly starší děti především v tom, že byly pro přijaté dítě vzorem a seznámili ho s chodem rodiny přirozeným způsobem: „*V adaptačním procesu hodně pomohly starší děti. Děti si k dětem našli mnohem rychlejší cestu, než k nám dospělým. Také pro přijaté děti byly naše děti vzorem, a automaticky je svým chováním seznámili s nepsanými pravidly naší rodiny.*” V rodině paní Anny si děti také rozumí a mají sourozenecký vztah se vším všudy: „*Přijali ho velmi dobře, doted' mají pěkné a zdravé sourozenecké vztahy, s občasným hašteřením a mnohou láskou, tak jako jinde.*” V rodině paní Markéty dávali sourozenci přijatým dětem najevo svou lásku: „*Pozitivně především vliv sourozenců, ... kteří mu dávali najevo svou lásku.*” Paní Emílie má pouze přijaté děti, ale přesto jsou sourozenecké vazby v její rodině skvělé: „*... kluk v pěstounské péči, který je starší, neviděl rozdíl, a moc se na ni těšil a má ji rád.*” Paní Tereza vnímá, že vztah sourozenců ovlivňuje to, kdo je starší a naopak mladší, pokud jsou přijaté děti mladší než jejich sourozenci, funguje navázání vztahů dobře: „*Naše biologické děti svoje sourozence pěstounské vždycky milovali. Ale bylo to tím, že naše děti byly starší a přijaté děti byly mladší. ... Dneska mají spolu moc hezké vztahy.*”

V adaptačním procesu dítěte mohou nastat komplikace. Jednotliví respondenti vnímají komplikace v něčem jiném. Paní Markéta vnímá největší komplikace, které se projevily na adaptaci dítěte v kontaktu s biologickou rodinou a okolím: „*Vliv bio rodiny. A velmi ubližovalo a situaci ztěžovalo nepoučené okolí.*” Paní Anděla vnímá komplikace v situacích, kdy dětem a pěstounským rodičům okolí nedůvěřovalo: „*Přístup okolí, dětem se nedůvěřovalo, nedůvěřovali i nám, že jejich výchovu zvládnem a děcka s náma vydrží.*” Paní Tereza uvádí, že se s žádnými výraznějšími komplikacemi nesešla, největší těžkosti vznikaly v souvislosti se školou: „*Nikdy jsme neměli žádné významnější adaptační problémy. A to ani v situacích, kdy děti mívaly návštěvy s biologickými rodiči. Největší těžkosti bývaly se školou.*”

Kategorie 5: Bezpečí

Čas

Pravidla

Rituály

Důslednost

Stabilní prostředí

Laskavost

Nová rodina

Tato kategorie navazuje na předchozí kategorii o adaptaci a má přestavit vše, co pomohlo dětem v pěstounské péči získat pocit bezpečí v pěstounské rodině a navázat citové pouto s pečující osobou, tedy s náhradními rodiči.

K získání pocitu bezpečí a navázání citového pouta je potřeba spoustu času a trpělivosti. U některých dětí se citové pouto navazuje snadno, především pokud jde o dítě malé jako u paní Terezy: *„Citové pouto se budovalo docela snadno.“* Některé děti touží po navázání citového pouta s dospělým a tak tento proces trvá krátkou dobu, jako u paní Emílie: *„Jelikož se na mě malá až nezvykle silně hned připoutala, o to silnější jsem se na ni připoutala velice brzy i já.“* U paní Anny se pouto se synem tvořilo s každou novou pozitivní i negativní situací a zážitkem, jako tomu je ve všech náhradních rodinách: *„Krok za krokem, den za dnem. S každou pohádkou, pohlazením, zážitkem, úsměvem, ale taky slzou, bolestí, nemocí...“* Paní Markéta měla s přijatým chlapcem cestu k budování citového pouta náročnější kvůli mnoha komplikacím, které se v průběhu adaptace vyskytly: *„Dlouze a bolestivě. ... Teprve po 7 letech je citová vazba dítěte pevnější, i přesto velmi křehká.“*

Podle respondentů je potřeba stanovit dětem jasná pravidla a pevný řád ve výchově, který jim pomůže získat pocit bezpečí v rodině. V případě paní Markéty pomohlo nastavení pevného řádu rodiny: *„Snad nám pomáhal pevný řád rodiny...“* V případě dětí paní Anděly pomohlo nastavení pevných hranic: *„Nastavování hranic ve výchově.“* Paní Emílie se snaží vychovávat děti, tak jak tomu byla zvyklá ze svého dětství: *„snažím se o takovou jakoby monotónnost rodiny, tzn. veškerá klasika, která byla už u mě v dětství, přirozený chod rodiny, ... jasné hranice apod.“* V rodině paní Terezy proběhlo seznámení s psanými a nepsanými pravidly vždy díky starším sourozencům přijatých dětí: *„Určitě hodně pomohli starší sourozenci, a to i ti co už u nás žili delší dobu v pěstounské péči. Přirozeným způsobem seznámili děti s nepsaným i pravidly naší rodiny.“*

K pravidlům a stanovenému řádu rodiny patří rituály opakující se každý den ve stejný čas. Ty pomáhají dítěti pochopit každodenní režim dne a dávají dítěti jistotu, že věci se dějí správně. Taktéž rituály ovlivnily paní Emílii už v dětství a tak s nimi pokračuje při své výchově dětí v pěstounské péči: „*snažím se o takovou jakoby monotónnost rodiny, tzn. veškerá klasika, která byla už u mě v dětství, ... tradice, zvyky, písničky, rituály,...*“ Paní Markéta vnímá pozitiva ve stále opakujícím se režimu: „*Prostě stejné věci a každodenní pevný řád dítě postupně uklidnily, vnímal bezpečí v pravidelně se opakujících věcech.*“ Paní Markéta uvedla, jaké konkrétní rituály jejímu synovi pomáhaly a mohou pomáhat dalším dětem nejen v náhradní rodinné péči: „*Nejvíce pomáhal pevný režim a stále stejně se opakující rituály (společné jídlo, pevný čas jídel i spánku, pravidelné návyky při vstávání a usínání. ... opakující se návyky, pevné časy jídel, společné stolování u jídel.*“

Ve odpovědi uvedla paní Tereza, že se vyplatí být důsledný: „*A taky jsem zjistila, že se nevyplatí ne být důsledná a nebýt laskavá.*“ Paní Tereza o sobě říká, že se snaží být k dětem milá a klidná, dále se snaží být v neposlední řadě také důsledná, protože důslednost je podle respondentů důležitá vlastnost nejen pro náhradní rodiče: „*Zároveň jsem dost důsledná.*“ Paní Markéta taktéž vnímá, že důslednost ve výchově má klíčovou roli: „*Také důslednost ve výchově.*“

Dále je důležité, aby dítě vyrůstalo ve stabilním prostředí především tvořeném z nejbližších členů rodiny. To pomohlo paní Markétě při výchově jejich chlapců v pěstounské péči: „*Méně pečujících osob, ne časté návštěvy, pevné, přijímající a stabilní prostředí.*“ Kontakt pouze s nejbližší rodinou mají taktéž děti paní Emílie: „*stejní lidé v rodině,...*“

Respondenti uvedli, že se jim ve výchově přijatých i biologických dětí vždy vyplatilo být laskavý a chovat se k dětem laskavě, přestože nejsou vždy hodné. Paní Tereza zjistila, že laskavost je důležitá stejně jako důslednost: „*A taky jsem zjistila, že se nevyplatí nebýt důsledná a nebýt laskavá.*“ Paní Anděla se snažila přijímat děti v náhradní rodinné péči takové jaké jsou: „*Dát dítěti najevo, že jej přijímám takové, jaké je, bez výhrad.*“ Paní Markétě se osvědčilo dávat najevo svou lásku pomocí uklidňujících vět: „*...opakování uklidňujících vět: "Můžeš lhát jak chceš, my tě stejně máme rádi." "I když budeš zlobit jako čert, nemůžeš mi zakázat, abych tě milovala." "I kdyby všude kolem byli sami bubáci, k nám domů se nedostanou, Tady jsme chráněni."* Paní Tereza vnímá přínos pro děti ve své klidné povaze a laskavém chování: „*Určitě také pomohlo, že já jsem dost milá, laskavá a klidná matka, povahou sangvinicko flegmatická, skoro nic mě nenaštve a na děti nekřičím.*“

V získání pocitu bezpečí mohou mnohdy pomoci biologické děti, které se k přijatým dětem chovají laskavě, tak jako je to v rodině paní Markéty: *„Také stále milující biologické děti, které přijímaly nové dítě za vlastní a postupně ho seznamovaly se světem.“*

Pokud dítě získá pocit bezpečí v náhradní rodině a vytvoří si citové pouto s nejbližšími členy rodiny, může adaptace dopadnout tak, jak se to podařilo u dětí v rodině paní Anny a Terezy. Syn paní Anny patří do jejich rodiny stejně jako ostatní děti, které se rodičům narodily: *„Dnes už je náš, patří k nám jako všechny ostatní děti. Do našeho srdce, k našemu stolu, do naší širší i užší rodiny.“* Stejně tak u paní Terezy děti navázaly blízké vztahy a patří do rodiny: *„Děti k nám zapadli a jsou jako naše ... se všemi se i nadále vidáme a máme je rádi.“*

Kategorie 6: Biologická rodina

Komunikace

Kontakt

Dopad

Tato kategorie se věnuje tomu, jaký vliv má biologická rodina a kontakt s ní na adaptaci dítěte v pěstounské rodině. Kategorie se zabývá tím, jak respondenti s dětmi komunikují o biologické rodině, jak probíhá kontakt s biologickou rodinou a jaký má tento kontakt vliv na adaptaci dítěte v pěstounské rodině.

Všichni respondenti se shodli na tom, že s přijatým dítětem mluví o jeho biologické rodině. Paní Anna uvádí, že si s dítětem povídá o biologické rodině úplně přirozeně: *„Přirozeně, běžně, stejně jako si povídáme o našich příbuzných. Tak, jak je k tomu přirozená příležitost.“* Paní Tereza s dětmi o biologických rodičích mluví vždy, když chtějí: *„Povídáme si normálně, když si děti povídat chtějí.“* Paní Anděla komunikuje s přijatými dětmi o biologické rodině s ohledem na věk dětí: *„Přiměřeně věku dostávali od nás informace jen o tom, co jsme věděli.“* V komunikaci s dětmi o biologické rodině můžou hrát roli také emoce. Paní Markéta uvádí, že se vždy snažila s dětmi komunikovat bez negativních emocí a neutrálně: *„Snažíme se neutrálně, bez negativních emocí.“* V některých rodinách platí také pravidla o tom, jak se může o biologické rodině mluvit. Toto pravidlo mají v rodině paní Terezy: *„Platí ale u nás pravidlo, že o biologických rodičích našich dětí nikdo nikdy nesmí mluvit ošklivě.“* Každá rodina respondentů pojmá komunikaci o biologických rodičích po svém, ale všichni ji zařazují do běžného života dítěte a snaží se s dětmi otevřeně o biologických rodičích komunikovat.

Kontakt dětí respondentů s biologickou rodinou probíhá nebo probíhal dvěma způsoby. Jedním z nich je osobní kontakt, který probíhal v rodině paní Terezy a Markéty. Kontakt v rodině paní Terezy probíhal osobně a trval vždy jen jeden den: *„Rodiče si děti vyzvedli u nás před brankou a zase vrátili.“* Kontakt v rodině paní Markéty probíhal podobně, jen s rozdílem toho, že si biologická rodina dítě brala k sobě domů na celý víkend: *„Rodina si dítě v pátek odpoledne vyzvedne a na konci víkendu vrátí.“* Také u paní Anny osobní kontakt dříve probíhal velmi intenzivně, bohužel to se změnilo, kvůli nečekané situaci: *„Syn měl intenzivní vztah a kontakt s tatínkem, od přijetí do cca pěti let. Vídali se jednou měsíčně na celý den, tatínek postupně jezdil i k nám. Bohužel poté zemřel při autonehodě.“* Syn paní Anny se teď někdy vídá se strýcem a tetou: *„Se strýcem a tetou se vidí cca jednou do roka osobně, ...“* Druhým způsobem je kontakt s biologickou rodinou pomocí sociálních sítí, aplikací v telefonu nebo telefonicky. Syn paní Anny je v kontaktu se svou biologickou matkou pomocí aplikace v telefonu: *„S maminkou aktuálně jen přes wats up, píší si cca jednou do týdne, vymění fotky, videa, pozdravení.“* Děti paní Anděly mají kontakt s biologickou rodinou oběma způsoby: *„Přes facebook, někteří i osobně, ...“*

Respondenti měli možnost se vyjádřit k dopadu, který má kontakt s biologickou rodinou na děti a jejich adaptaci v pěstounské rodině. Respondenti se ve většině odpovědí shodli na tom, že kontakt biologické rodiny s dítětem má spíše negativní dopad na dítě a jeho adaptaci. Jediná paní Anna vnímá kontakt jako obohacení a přínos pro dítě, ale následně dodává, že i tak kontakt neměl příliš velký vliv na dítě: *„U obou dětí je velkým obohacením a přínosem. ... U tohoto syna neměl příliš velký vliv.“* Paní Tereza se zamýšlela nad tím, do jaké míry je kontakt s biologickou rodinou pro dítě přínosem a uvedla příběh, kdy měl kontakt s matkou pro dítě spíše negativní dopad: *„obecně se zamýšlím nad tím, do jaké míry je to pro děti opravdu přínosem. ... Pro dítě, které se z biologického mamkou vydalo každý týden, byla situace asi nejnáročnější. Říkala nám oběma mami a měla nás obě ráda, ale bylo pro ni těžké, že biologická mamka dělala věci, o kterých já jsem říkala, že jsou špatné. Nekritizovala jsem mamku, jen jsem dítě povzbuzovala, aby nekouřilo a nekradlo, ale mamka kouřila a kradla.“* Paní Markéta vnímá kontakt dítěte s biologickou rodinou jako důležitý, ale negativní: *„Vnímám, že je pro dítě důležitý. Vždy ale zasahuje a často negativně ovlivňuje výchovné působení pěstounů.“* Ostatní respondenti vnímají kontakt dítěte s biologickou rodinou jako negativní a nevhodný.

Paní Anděla má zkušenost s kontakty, které zkomplikovaly adaptaci dětí v pěstounské rodině a dodává svůj názor na kontakt biologických rodičů s jejich dětmi: *„U posledních sourozenců proběhly po přijetí 3 kontakty, které zbrzdily jejich adaptaci u nás. Dnes už sami říkají, že se s rodiči setkávat nechtějí. ... Osobní kontakt nepovažuji za vhodný, zvláště u dětí mladšího věku. Dítě potřebuje někam patřit a ne být znejistováno přítomností svých rodičů.“* Děti paní Emílie aktuálně nemají kontakt s biologickou rodinou. Z toho důvodu neodpovídala na předchozí otázky. Paní Emílie je ráda, že její děti kontakt s biologickou rodinou nemají a udává důvod pro tento postoj: *„Jsem ráda, že už není žádný kontakt. Jen to komplikovalo přirozený rodinný chod a naše citové naladění na sebe.“*

4.5 Závěry výzkumného šetření

V souladu se stanoveným cílem byla stanovena hlavní výzkumná otázka a tři dílčí otázky:

Hlavní výzkumná otázka (HVO): Jakým způsobem probíhala adaptace romského dítě v pěstounské rodině v kontextu romského etnika?

Dílčí výzkumné otázky:

DO1: Jaké byly okolnosti rozhodování pěstouna pro přijetí dítěte romského etnika do pěstounské péče?

DO2: Jak probíhala samotná adaptace romského dítěte v pěstounské rodině?

DO3: Jak ovlivnil kontakt s biologickou rodinou adaptaci romského dítěte v pěstounské péči?

K první dílčí otázce se vázala první kategorie Touha mít děti, druhá kategorie Pomoc dítěti a třetí kategorie Etnický původ. Ke druhé dílčí otázce se vázala čtvrtá kategorie Adaptace a pátá kategorie Bezpečí. Ke třetí dílčí otázce se vázala šestá kategorie Biologická rodina. Ke hlavní výzkumné otázce se vázala třetí kategorie Etnický původ a čtvrtá kategorie Adaptace.

DO1: Jaké byly okolnosti rozhodování pěstouna pro přijetí dítěte romského etnika do pěstounské péče?

Paní Anděla s manželem nemohli mít biologické děti, ale mít rodinu pro ně bylo samozřejmostí, proto se rozhodli, že si vezmou děti do adopce a poté i pěstounské péče. Paní Anděla s manželem chtěli dát šanci jakémukoliv dítěti, o které není velký zájem. Etnicita pro ně nebyla rozhodující. Rodina paní Anděly přijala do náhradní rodinné péče celkem osm romských dětí. Paní Emílie toužila mít vlastní děti, ale její partner už měl biologické děti z předchozího manželství a žádné další děti nechtěl. Proto si paní Emílie vzala do pěstounské péče dvě děti, které nějakou dobu vychovávala s partnerem, ale ten ji po několika letech opustil. Paní Emílie chtěla cíleně do pěstounské péče přijmout romské děti, protože ty se těžko dostanou do rodiny, která je přijme za vlastní. Dalším důvodem paní Emílie pro pěstounskou péči bylo spojit mateřství s tím, aby byla prospěšná, užitečná a soběstačná. Paní Markéta se rozhodla pro pěstounskou péči poté, co se rozvedla s manželem. Měla dvě biologické děti, ale toužila mít dětí více, avšak se jí už nechtělo hledat muže. A tak přijala postupně do pěstounské péče celkem tři romské chlapce, na etniku jí nezáleželo. Paní Markéta chtěla pomoci dětem, které jsou opuštěné v dětských domovech a nemají to štěstí vyrůstat ve vlastní rodině.

Paní Tereza měla biologické děti, ale vždy toužila potom stát se pěstounskou maminkou. Chtěla pomoci dětem, které nikdo nechtěl. Povedlo se jí takto pomoci sedmi dětem, které si vzala s manželem do pěstounské péče. Paní Tereza měla zpočátku představu, že si do pěstounské péče vezme bílé dítě, ale když se jí manžel zeptal při vyplňování žádosti, jestli by jí vadilo romské etnikum, tak si uvědomila, že by jí vůbec nevadilo. Paní Anna si zpočátku myslela, že kvůli svému zdravotnímu stavu nebude moci mít děti, ale potom se jí podařilo mít dvě biologické děti. To paní Annu s manželem neodradilo vzít si do pěstounské péče další dvě děti, protože chtěli mít vždy velkou rodinu. Paní Anna od prvního okamžiku neměla problém vzít si do pěstounské péče dítě jakéhokoliv etnika. Chtěla pomoci jakémukoliv dítěti a věděla, že v jejich rodině je ještě místo pro další dítě.

DO2: Jak probíhala samotná adaptace romského dítěte v pěstounské rodině?

Adaptace dětí v rodině paní Terezy probíhala bez větších problémů. Čas od času nastaly náročnější situace, ale ne takové, jaké by vyžadovaly dlouhé řešení. V procesu adaptace přijatým dětem pomáhal kontakt se staršími sourozenci v pěstounské rodině, kteří byli pro přijaté děti vzorem a pomohli jim se zorientovat v chodu rodiny. Dále v adaptaci pomohla důslednost a laskavost paní Terezy, která se snažila na děti nekřičet a nevyčítat dětem chyby, být milá a klidná. Paní Emílie se setkala u přijatého chlapce s poruchou citového pouta (attachmentu) a u dcery se separační úzkostí. V adaptačním procesu dětí nejvíce pomohl přirozený chod rodiny, tradice, zvyky, písničky, rituály, stejní lidé v rodině a jasné hranice. Paní Anděla se u přijatých dětí setkala s ústavní deprivací, která se projevovala neklidem, negativními reakcemi na změny, navazování vztahů s ne blízkými osobami a snaha na sebe upozornit. Dětem paní Anděly při adaptaci nejvíce pomohly rituály, nastavení hranic ve výchově nebo jasná struktura dne a prostoru. U paní Markéty probíhala adaptace chlapce s velkými potížemi, které byly způsobené deprivací dítěte a kontaktem s biologickou rodinou. Během celého adaptačního procesu spolupracovala paní Markéta s odborníky. V adaptaci velmi pomohly opakující se rituály (např.: společné stolování, pevný čas jídel a spánku...), pevné a přijímací stabilní prostředí nebo opakování uklidňujících vět. Tyto činnosti postupně dítě uklidnily a umožnily mu vnímat bezpečí v rodině. V případě adaptace dětí paní Anny nejvíce pomohla trpělivost a trávení každého okamžiku společně.

DO3: Jak ovlivnil kontakt s biologickou rodinou adaptaci romského dítěte v pěstounské péči?

Všichni respondenti řešili kontakt přijatého dítěte s jeho biologickou rodinou. Syn paní Anny měl po příchodu velmi intenzivní vztah s otcem, ten následně bohužel zemřel při autonehodě. Dále je syn v kontaktu s maminkou, která však bydlí na Slovensku, takže nemají osobní kontakt, komunikují jen přes aplikaci v telefonu nebo sociální sítě. Syn paní Anny je v kontaktu také se strýcem a tetou, kteří ho jednou do roka navštíví a jinak společně komunikují přes sociální sítě a telefon. Podle paní Anny kontakt s biologickou rodinou nemá na syna větší vliv. Dcera paní Terezy měla osobní kontakt s matkou. Pro dceru byl tento kontakt náročný, protože se s matkou setkávala velmi často a vnímala rozpor v tom, že její maminka dělala věci, o kterých paní Tereza říkala, že jsou špatné (např.: kouření, krádež). Paní Tereza hodnotí, že kontakt s biologickou rodinou jejich dětí v pěstounské péči nebyl moc složitý, ale pokládá si otázku, do jaké míry je tento kontakt prospěšný. Přijatí sourozenci paní Anděly měli kontakt s biologickou rodinou třikrát, ale vždy se potom zpomalila jejich adaptace v pěstounské rodině. Sourozenci následně ani kontakt s biologickou rodinou nevyhledávali. Paní Anděla nepovažuje kontakt s biologickou rodinou za vhodný, především v mladším věku dítěte. Děti v pěstounské péči by neměly být podle paní Anděly znejišťovány svými biologickými rodiči. Děti paní Emílie měly kontakt s biologickou rodinou, ten skončil. Paní Emílie je ráda, že děti nemají kontakt s biologickou rodinou, protože v případě paní Emílie tento kontakt komplikoval rodinný chod a citové naladění pěstounky s dětmi. Paní Markéta má ze všech respondentů asi nejkomplicovanější kontakt s biologickou rodinou, který řeší i odborníci. Biologická rodina syna má osobní kontakt s dítětem v podobě víkendových návštěv. Biologická matka si syna paní Markéty v pátek vyzvedne a v neděli vrátí. Dříve byly kontakty s biologickou rodinou častější, ale z několika důvodů, kdy se biologická rodina nezvládala o dítě starat, se tato setkání soudně stanovila na jeden víkend za tři měsíce. Důvody pro tuto změnu byly především takové, kdy dítěti odmítala biologická rodina podávat léky, které bral syn pravidelně a kvůli situacím, kdy rodina nechala dítě bez dozoru, přestože dítě trpí řadou psychických onemocnění, kdy by měl mít stále dozor dospělé osoby. Paní Markéta uvádí, že biologická rodina dítěte vnímá pěstounskou rodinu jako nepřátelé, kteří jim ukradli dítě. Podle paní Markéty je kontakt dítěte s biologickou rodinou důležitý, ale často negativně zasahuje do výchovy pěstounů.

Vzhledem ke zkušenostem pěstounů s biologickými rodinami jejich přijatých dětí se ukazuje, že je kontakt s biologickou rodinou pro děti v pěstounské péči důležitý, má na přijaté děti vliv, který je však často negativní a negativně ovlivňuje adaptaci dítěte v pěstounské rodině. Kontakt pěstounům zasahuje do výchovy a zpomaluje nebo jinak negativně ovlivňuje adaptaci dítěte v pěstounské rodině.

HVO: Jakým způsobem probíhala adaptace romského dítě v pěstounské rodině v kontextu romského etnika?

Adaptaci přijatých dětí respondentů ovlivnilo mnoho pozitivních i negativních okolností. Respondenti se shodli na tom, že nevidí rozdíl přímo v adaptaci romského nebo neromského dítěte. Adaptace dítěte v náhradní rodině je náročné období, bez ohledu na etnicitu, na které má vliv především minulost dítěte, věk dítěte při přijetí, povaha dítěte atd. Dle respondentů ovlivňuje adaptaci romského dítěte ve větší míře širší okolí. Paní Anna bydlí v menším městě, kde její děti všichni lidi znají a tak s nimi nemají problém a etnicitu tolik neřeší. Přesto se paní Anně a asi většině náhradních rodičů stává, že se setkávají s lidmi, kteří jejich romské dítě nepřijímají a nespravedlivě soudí. Například je sledují v obchodě, aby něco neukradly nebo nebyly velmi hlasité a podobně. Paní Anna vnímá, že to je asi nejtěžší na pěstounské péči romských dětí, když dítě, které pěstouni mají rádi někdo cizí nepřijímá a odsuzuje. Paní Markéta bydlí ve městě, ale také řeší nevhodné chování lidí z okolí ke svým přijatým chlapcům. Pro paní Markétu bylo ve fázi adaptace jednodušší být více mezi pěstouny, kteří byli tolerantnější. Paní Anděla pochází z vesnice a tak měla strach z toho, jak se okolí postaví k přijetí romských dětí do náhradní rodinné péče. Okolí s tím problém nemělo. Užší rodina, širší rodina a farní rodina fungovala pro přijaté děti paní Anděly jako ochrana před okolním světem. Paní Anděla vnímá to, že okolí u romského dítěte hned vidí, že je přijaté, což u světlého dítěte nemusí často ani zpozorovat. Paní Emílie se snažila být v období adaptace s dětmi převážně sama a nenechat působit vliv okolí. Paní Tereza neměla s okolím problém ani v období adaptace dětí.

Závěr

Práce se zabývala pěstounskou péčí romských dětí v České Republice. Cílem práce bylo s pomocí odborné literatury popsat a analyzovat Romské etnikum, pěstounskou péči, adaptaci dítěte v náhradní rodině a ve výzkumném šetření zjistit, jakým způsobem probíhá adaptace dítěte v pěstounské rodině v kontextu romského etnika a jaké další okolnosti mají vliv na adaptaci romského dítěte v pěstounské rodině.

První kapitola práce se věnovala romskému etniku. Zabývala se tím, kdo jsou Romové, jak probíhá život v romské rodině. Dále o vzdělávání romských dětí, výchově v romské rodině a zabývá se specifiky náhradní rodinné péče romských dětí. Druhá kapitola práce se zabývala pěstounskou péčí v České republice. Popisovala formy pěstounské péče, objasňovala to, kdo je pěstoun a představovala práci doprovodných organizací pro pěstouny. Třetí kapitola práce se věnovala adaptaci dítěte v náhradní rodině a teorii attachmentu.

Výzkumné šetření zjišťovalo, jak probíhá adaptace dítěte v pěstounské rodině v kontextu romského etnika a jaké okolnosti mají na adaptaci dítěte v pěstounské rodině vliv. Výzkumné šetření proběhlo prostřednictvím kvalitativního šetření pomocí polostrukturovaného rozhovoru s respondenty. Získané odpovědi byly kódovány a kódy byly následně rozděleny do šesti kategorií. Výzkumného šetření se zúčastnilo pět respondentů. Výzkumný vzorek tvořilo pět pěstounek romských dětí majoritního původu. Jedna z respondentek měla děti osvojené i v pěstounské péči.

Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že na adaptaci romského dítěte v náhradní rodině nemá velký vliv romské etnikum. Romské etnikum dítěte ovlivnilo především vnímání okolí a širší rodiny. Dle odpovědí respondentů je na pěstounské péči romského dítěte nejtěžší kontakt s nedůvěřivým a nepřijímajícím okolím. Respondenti uvádí, že adaptace romského dítěte v pěstounské péči je velmi podobná adaptaci dítěte jakéhokoliv jiného etnika. Adaptaci přijatých dětí respondentů nejvíce ovlivnila deprivace z prostředí ústavní péče, vliv okolí ve spojitosti s romským etnikem a kontakt dítěte s biologickou rodinou. Jedna respondentka řeší deprivaci přijatého dítěte několik let. Přesto některé depriváčnické příznaky stále přetrvávají. Jiná respondentka velmi vnímá negativní vliv okolí na dítě, které dítěti nedůvěřuje. Další respondentky řešily kontakt přijatého dítěte s jeho biologickou rodinou, který negativně působil na adaptaci přijatého dítěte a zpomaloval ji.

Práce může být inspirací pro sociální pracovníky, klíčové pracovníky pěstounských rodin, náhradní rodiny romských dětí, psychology nebo doprovodné organizace pro náhradní rodiče.

Seznam použité literatury

BALVÍN, Jaroslav. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Praha: Radix, 2004. ISBN 80-86031-48-9.

BEKOVÁ, Jarmila. *Vie et lumière: most mezi dvěma světy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4165-8.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.

BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. ISBN 978-80-87025-11-6.

COLLINS, Ann. *Attachment. The fostering network*. 2008. ISBN 1- 897869- 52- 5.

DEMETER, Gejza. (1993) Slovo dvěma romským novinářům. In: ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

Dobry pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6.

FRASER, Angus M. *Cikáni*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-710-6212-X.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. Praha: Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6.

JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Praha: BMSS-Start, 2004. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-86140-21-0.

JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí: informační manuál pro Policii ČR*. Praha: Člověk v tísni - společnost při ČT, 2005. ISBN 80-903510-1-8.

KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

KOVÁŘOVÁ, Marta a Jana POLÁKOVÁ. *Romové*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6612-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-901424-7-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.

Pěstounství je profese. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.

POLÁKOVÁ, Eva. *Postavenie a rola rómskej ženy v spoločnosti*. 2. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM Trnava, 2005. ISBN 80-89220-06-1.

ROHÁČEK, Marek, ed. *Zvykáme si jeden na druhého, aneb, Nová náhradní rodina v procesu adaptace*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-12-8.

Rotreklová a kol. (2013). Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Triada ISBN 978-80 260-5449-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

SCHOOLER, Jayne E. a Jiří KOVAŘÍK. *Adopce: vztah založený na slibu : užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.

SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-85947-80-3.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1909-5.

ŠTIKAR, Jiří. *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0448-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

WINNETTE, Petra. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan, 2010. ISBN 978-80-86620-20-6.

WINNETTE, Petra. *Co to je attachment?: v pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti*. Praha: Natama, 2018. Almanach o dětech a lidech 2018 & Věda do kapsy. ISBN 978-80-907023-0-1.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Elektronické zdroje

DVOŘÁČKOVÁ, Sylva, Hana BURGETOVÁ a Petra SAPÁKOVÁ. *Průvodce zájemců o pěstounskou péči* [online]. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2015, 28. Dostupné z: <http://www.pestouni.cz/wp-content/uploads/2018/09/pruvodce-novych-rodicu.pdf>

KRTIČKOVÁ, Kateřina. Výchovné problémy v dysfunkčních rodinách. *Šance Dětem* [online]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/vychovne-problemy-v-dysfunkcnich-rodinach.shtml>

VANČÁKOVÁ, Martina. *Romské dítě v náhradní rodině* [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008, 27. Dostupné z: <https://www.adopce.com/wp-content/uploads/rozum-a-cit-romske-dite-v-nahradni-rodine.pdf>

OKTÁBCOVÁ, Marie. *Já pěstoun: Příručka pro zájemce o pěstounství* [online]. 2017. Dostupné z: <http://www.hledamerodice.cz/download/prirucka-ja-pestoun.pdf>

Přílohy

Příloha č. 1: Část rozhovoru s paní Terezou

Jaké situace Vás vedly k rozhodnutí vzít si dítě do pěstounské péče? Co bylo důvodem rozhodnutí se pro pěstounskou péči (adopci)?

Protože už jsem měla svoje děti, nechtěla jsem si brát dítě do adopce, ale do pěstounské péče. Chtěla jsem pomoci dítěti, které nikdo jiný nechce. Stát se pěstounskou maminkou jsem si přála už od dětství. Nejprve jsem měla ale svoje děti, teprve pak jsme si brali děti do pěstounské péče. Děti v ústavu mi bylo líto, starat se o děti mě bavilo. Na výchovu dětí jsem byla nadaná, měla jsem spoustu zkušeností svých vlastních dětí. Byt, který byl zařízený pro děti - nebylo potřeba tam být na nic opatrný a nedalo se tam nic zničit. Nebudovala jsem žádnou kariéru, protože jsem byla doma s dětmi. Tak mi přišlo dost smysluplné, když už svůj čas, energii a peníze investuji do biologických dětí, investovat to samé i do dětí, které mě potřebují.

Z jakého důvodu jste se rozhodla vzít si do pěstounské péče dítě romského původu?

Protože jsem měla svoje čtyři děti, chtěla jsem si do pěstounské péče vzít dítě, které nikdo jiný nechtěl. A to jsou převážně romské děti. Zejména pokud jsou ještě zdravotně postižené.

Co pomohlo dítěti v pěstounské péči získat pocit bezpečí ve vaší rodině?

Určitě hodně pomohli starší sourozenci, a to i ti, co už u nás žili delší dobu v pěstounské péči. Přírozeným způsobem seznámili děti s nepsanými pravidly naší rodiny. Určitě také pomohlo, že já jsem dost milá, laskavá a klidná matka, povahou sangvinicko - flegmatická, skoro nic mě nenaštve a na děti nekřičím. Zároveň jsem dost důsledná. Děti nepeskuji, nevyčítám jim, když udělají chybu a je u nás dost legrace. Nechci úplně vypadat jako kladný hrdina, řadu věcí jsem se naučila v průběhu života. A taky jsem zjistila, že se nevyplatí nebýt důsledná a nebýt laskavá. Když zvednu hlas, děti se hrouťí.

Věděla jste od prvního okamžiku, že si chcete vzít do pěstounské péče dítě romského původu?

Nad otázkou etnika jsem se nikdy nezamýšlela. Měla jsem klasickou představu malé zdravé bílé dítě. Teprve, když jsem vyplňovala žádost, tak se mě manžel ptal, jestli by mi romské etnikum opravdu vadilo. Uvědomila jsem si, že by mi to vůbec nevadilo, že jsem byla jen zaměřená na tu představu toho bílého dítěte.